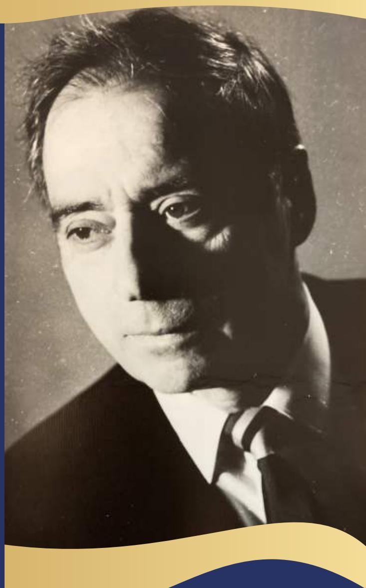
Arhivele Bistriței

Anul IX, Fascicula 1 (23)

Aurel Rău

In honorem

Presa Universitară Clujeană

ARHIVELE BISTRIȚEI

ANUL IX, FASCICULA 1 (23)

Aurel Rău

In honorem

Seria: ***Istorie – Societate – Cultură***

Tipărită cu sprijinul Primăriei Municipiului Bistrița
prin Centrul Cultural Municipal „George Coșbuc”

Imaginea de pe copertă: Portret Aurel Rău

Aurel Rău
In honorem

COORDONATOR:
MIRCEA GELU BUTA

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2024

Referenți științifici:

Adrian Onofreiu, doctor în Istorie;
Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale
Lucian Vaida, doctor în Istorie;
Muzeul Grăniceresc Năsăudean, Năsăud

ISBN: 978-606-37-2056-7
ISSN: 2558-8958
ISSN-L: 2558-8958

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. B.P. Hasdeu, nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

In Honorem – Aurel Rău

Mircea Gelu Buta[*]

În această toamnă, Școala Gimnazială din comuna Josenii Bârgăului a primit numele unuia dintre fiii acestei așezări, scriitorul și omul de cultură Aurel Rău.

Au trecut 70 de ani de la debutul său cu volumul *Mesteacănul*, apărut în 1953, an în care moartea lui Stalin a adus o ușurare popoarelor intrate în sfera de influență a Uniunii Sovietice, între care și noi, românii. Erau vremuri foarte grele pentru literatură. În același an, 1953, apărea, după valuri de maculatură, primul roman autentic, *Bietul Ioanide,* de George Călinescu. În anul 1956, se simțea „*dezghețul*", astfel încât Aurel Rău a putut tipări un volum intitulat *Focurile sacre*. Și trebuie spus că maestrul de mai târziu a trecut cu decență prin ceea ce s-a numit „*obsedantul deceniu*". Absolvise între timp Facultatea de Filologie din Cluj și devenise redactor la „*Steaua*", revistă care în același deceniu a publicat fragmente din *Faust* de Goethe, în traducerea lui Lucian Blaga, dar și poeme de Rilke, care au provocat admonestări ale culturnicilor, întrucât două versuri sunau astfel: „*Mare e moartea, peste măsură/ Suntem ai ei cu râsul în gură*".

Opera lirică a lui Aurel Rău este vastă, profundă, iar un critic literar spunea că autorul „*a ajuns la o virtuozitate demnă de orice maestru consacrat al cuvântului*". Nu ne putem opri asupra poeziei sale, mărginindu-ne să spunem că a suscitat bogate și ample comentarii, printre criticii care au avut-o în vedere prenumărându-se cei mai importanți: George Călinescu, Alexandru Piru, Nicolae Manolescu, Ion Negoițescu,

[*] Mircea Gelu Buta, Prof. Univ. Dr. UBB Cluj-Napoca, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *butamircea@yahoo.com*

Gheorghe Grigurcu, Mircea Martin... Un exeget aparte al liricii lui Aurel Rău este Nicolae Steinhardt, care și-a inclus unul dintre comentarii în volumul *Monologul polifonic.*

Înrudită cu propria poezie este și opera de traducător a lui Aurel Rău, bogată, nuanțată, între care se disting trei mari poeți europeni, doi dintre ei laureați ai Premiului Nobel: Konstantin Kavafis, Saint-John Perse, Ghiorghios Seferis.

Aurel Rău a știut să valorifice un moment de deschidere și așa se face că în anul 1965, când nu trecuse nici măcar un an de la grațierea deținuților politici care îl inclusese și pe Dinu Pillat, directorul revistei „*Steaua*" trimitea în librării o ediție din opera părintelui celui menționat, marele poet Ion Pillat, pe care o îngrijea și prefața, tirajul fiind de zeci de mii de exemplare, găzduită fiind de populara colecție „*Biblioteca pentru toți*".

În anul 1990, la trei luni după prăbușirea regimului comunist, același simț al momentului făcea ca Aurel Rău să publice un eseu despre Nae Ionescu în trei numere consecutive din „*Steaua*", revista pe care o conducea, iar numărul pe septembrie din același an îl consacra integral lui Petru Dumitriu, cel mai mare prozator postbelic, care în anul 1960 s-a refugiat în Occident.

Pentru că am amintit revista „*Steaua*", pe care a condus-o vreme de 41 de ani (1959–2000), trebuie adăugat că, în calitate de director al acestei publicații, Aurel Rău a desfășurat o strălucită operă de om de cultură. Așa cum am spus, pomenind ce se publica în „*Steaua*" chiar în „*obsedantul deceniu*" – Goethe și Rilke –, această revistă lunară a depășit la începutul anilor '60 „*Gazeta literară*" (cu titlu calchiat după „*Literaturnaia Gazeta*" de la Moscova), „*Viața românească*" și „*Luceafărul*", care apăreau la București. S-ar cuveni ca un istoric literar să consacre o monografie revistei „*Steaua*", care a jucat un rol important în cultura română.

În sfârșit, trebuie să menționăm că Aurel Rău a tipărit în „*Steaua*", în ultimul deceniu al dictaturii comuniste, ierarhi ai Bisericii Ortodoxe

Române, precum actualul Arhiepiscop Calinic al Argeșului și Muscelului, sau preoți ortodocși, ceea ce constituia un act de demnitate și curaj.

Dăruit de Dumnezeu cu o viață de patriarh, întrucât numără astăzi 93 de ani, Aurel Rău și-a valorificat din plin existența printr-o operă poliedrică și o contribuție culturală și intelectuală care îl așază între marile personalități contemporane.

Felicitări și La Mulți Ani, maestre!

Omagii lui Aurel Rău

Ion Pop[*]

La data de 9 noiembrie 2023, poetul-cărturar Aurel Rău a mai adăugat un fragment de timp frumoasei sale vârste de patriarh. Timp fertil, punctat de numeroase cărți de referință, reamintite ceva mai devreme și cu ocazia celor două manifestări omagiale din spațiul său natal: o dată în cadrul *„Ateneului de Bistrița”,* de către „*patronul*” Ateneului, profesorul Liviu Zăpârțan, de profesorul doctor Mircea Buta, organizatorul întâlnirii, de oficialități ale locului. Bogata sa carieră de scriitor a fost prezentată cu emoție firească de confrații săi clujeni Adrian Popescu, Ion Cristofor, Ion Pop, dar și de doi bistrițeni, Olimpiu Nușfelean, redactorul șef al revistei *Mișcarea literară*, și de emeritul profesor Vasile Filip.

A fost un moment de luminoasă elevație spirituală, în care s-au putut reface, în concentrate rezumate critice, drumurile multiplu ramificate ale unei creații de referință din istoria literaturii române contemporane. Și au avut multe de evocat toți vorbitorii: anii de început ai primei tinereți, cu participarea în redacția revistei *Steaua,* din anul 1954, a cărui conducere o preia în 1959 și o va menține timp de patru decenii, poemele din cărți ca *Focurile sacre* (1957), *Unde apele vorbesc cu pământul* (1961), *Jocul de-a stelele* (1963), *Stampe* (1964), *Pe înaltele reliefuri*, (1967), apoi *Turn cu ceas,* din 1971, *Septentrion* (1980), *Mișcarea de revoluție* (1985) și altele, până la mai recentele *Încifrări*, apărute în 2019... O poezie care a evoluat, cu treptate aprofundări, însuflețită deopotrivă de sentimentul apartenenței la *„un loc și timp*

[*] Ion Pop, Prof. Univ. UBB Cluj-Napoca, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *ion.v.pop@gmail.com*

anume”, cum spunea tot un poet ardelean, și de atmosfera Cetății, cu oamenii și cărțile ei. Fiindcă Aurel Rău a dedicat vibrante poeme înaintașilor din „*câmpia Ardealului*”, trecând cu turmele lor prin inima orașului, a străbătut, la rândul lui cu emoție drumurile lor, s-a întors nu o dată prin versurile sale spre blagianul „*norod spălat de ape sub pietre*”, cu sângele tras înapoi, în părinți. Dar a fost și continuă să fie un drumeț printre rafturile Bibliotecii românești și universale, din care a tălmăcit inspirat în limba noastră un număr de poeți de mare format, de la Kavafis și Seferis, la Antonio Machado și Saint-John Perse, traversând inspirat și „*pădurea de simboluri*” a liricii franceze din secolul al XIX-lea. Scrisul propriu și l-a îmbogățit cu pagini noi, ale drumețiilor solitare atât de caracteristice firii sale contemplative și visătoare, transpuse în poeme și versuri de rafinament al imaginației plastice și de caligrafie subțire, cu mereu proaspete cerneluri.

A compus așadar, „*stampe*”, a desenat contururi de cetăți medievale din Eruropa noastră centrală, a colorat decoruri urbane în nuanțe evanescente de acuarelă și desene cu contururi ferme, toate scăldate în lumina blândă a discreției contemplative, și a făcut din notația senzației impresioniste un punct de salt către depozitul de tipare atemporale.

Am scris de mai multe ori despre poezia sa, care mi-a atras atenția și asupra unei dicțiuni aparte a versurilor, cu tonalitea lor de ritual, marcând un ritm solemn în zgomotul imediatului trăit și trimițând spre tipare modelatoare perene. O rostire a sa, prin care-și plasa scrisul „*la masa stil*”, am pomenit-o nu doar o dată, fiindcă mi s-a părut prin excelență expresivă și definitorie. În spațiul liric cultivat de gruparea de la *Steaua*, Aurel Rău a adus o subliniată notă proprie, lângă un poet al reveriilor nordice, cețoase, ori a celor cu rădăcini în atmosfera simbolistă de la noi și din Europa, cum a fost A.E. Baconsky, lângă visările altui dumeț, Aurel Gurghianu, ori poezia de ecou bacovian a orășeanului prin execelnță Victor Felea. Poetul nostru s-a remarcat tocmai prin acest aer de eleganță stilistică, de rostire altfel ceremonioasă, a unui foarte atent constructor, artizan al poemului. Un poet la modul superior „livresc”, un arhitect textual dintre cei mai puri. Emoția și bucuria

cititorului său sporesc în preajma noilor sale poeme, precum cele din volumul *Încifrări*, în care amprenta biografică trecută în târziul „*cântec șoptit*” aduce încă o notă de prospețime și de vitalitate.

Dar numele poetului Aurel Rău a fost nu doar evocat, ci și înscris pe frontispiciul Școlii Gimnaziale la care și-a început studiile, în comuna natală, Josenii Bârgăului. A fost înâmpinat și acolo ca un om al locului, mult prețuit și de generațiile mai noi, într-un spațiu modernizat, luminos, foarte primitor, printre dascălii și elevii care i-au dedicat vorbe sărbătorești și un spectacol emoționant, evocator de frumoase tradiții locale. Iar poetul omagiat a răspuns, ca la Bistrița, și în școala din sat, cu texte de autentică vibrație lirică.

Amândouă aceste ocazii festive vor rămâne, cred, înscrise în arhiva culturală dar și afectivă a acestor locuri. Valorosul poet cărturar Aurel Rău merita din plin aceste gesturi de prețuire.

Aurel Rău sau despre Tinerețea nonagenarului

Irina Petraș[*]

În 2019, la aniversarea celor 70 de ani de existență a Filialei clujene a USR și a revistei *Almanahul literar/Steaua*, s-a vorbit, firește, mult despre redactorul-șef Aurel Rău. A fost el însuși participant activ la sărbătoare. A fost prezent la Recitalul *Poeții Stelei* și invitații lor, la Muzeul de Artă, a intervenit consistent la șezătoarea literară aniversară, la *FestLit Cluj*, a colaborat, cu extrem de interesante detalii de viață și istorie literară, la volumul 70, s-a comportat, așadar, ca un demn scriitor al Cetății, ca un breslaș implicat în viața literară. Pe cât de uimitoare vioiciunea sa trupească și mentală la 90 de ani, pe atât de admirabilă maturitatea foarte tânărului redactor din anii de început ai revistei. De citit neapărat, în volumul aniversar 70, comentariile sale legate de perioada *Almanahului literar*, extraordinară reconstituire a atmosferei acelor ani, cu radiografierea fină a contextelor și condiționărilor, cu descrierea complexelor relații interumane sub vremi. Textul său are ca punct de plecare „*un catastif ciudat*", jurnalul redacțional ținut în anii 1951–1952 de către redactorii Almanahului literar, 4 caiete păstrate în biblioteca poetului Geo Dumitrescu, fost redactor șef al revistei, valorificate de George Corbu-junior și de Ion Brad, acesta un extraordinar memorialist și iubitor de arhive. Aurel Rău cel de acum purcede la despuierea (cum spun bibliotecarii meseriași) acestui catastif și completează cu amintiri de o rară prospețime și acuratețe a detaliilor acolo unde intrările ar putea fi obscure pentru cititorul de azi. Ca invitație la lectură,

[*] Irina Petraș, Președinta Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *irinapetras47@gmail.com*

decupez aici o secvență: *„...Pentru o intrare mai din interior în subiect, am de mers dintr-odată la numerele de revistă corespunzând depărtatului interval și să am în vedere chiar începutul, primul trimestru al anului 1951, cu o Conferință a Uniunii Scriitorilor, de lună martie, organizată la Cluj, întrunind delegați de la multe cenacluri literare importante din Ardeal, și un «raport" scris în spirit foarte critic, expus cu acel prilej, vorbind despre primul an de activitate al revistei, de către același păstrător și poet, Geo Dumitrescu, publicat într-un număr 3. Conferință la care sunt prezenți, cu luări de cuvânt, tot felul de «reprezentanți», în frunte cu Traian Șelmaru, secretar principal al Uniunii, și Dan Deșliu («membru în Conducere»), considerat un model al poeziei noi, un trimis din partea ziarului «Scânteia», Victor Bârlădeanu, și unul din partea revistei «Flacăra», I. Popper, iar din Cluj poetul Emil Isac, prozatorul Nagy István, președintele Filialei; după cum participă toți scriitorii din Filială, organizația de breaslă de aici, care – conform unei luări de cuvânt – «numără 59 de membri, dintre care 26 sunt români, iar 33 sunt maghiari», poeți, prozatori și critici, conducerea «Almanahului», formată din Miron Radu Paraschivescu, redactor responsabil, și Geo Dumitrescu, redactor responsabil adjunct, toți redactorii revistei, în acest ceas, din Cluj, între care A.E. Baconsky, Cornel Regman, George Munteanu, Ion Brad și Aurel Gurghianu, căci și un număr de patru membri ai redacției aflați acum la București, detașați ca elevi ai primei serii a Școlii de literatură și critică literară «Mihai Eminescu», de pe lângă Uniunea Scriitorilor, printre care și eu, ceilalți fiind Dumitru Mircea, Victor Felea și Dumitru Micu, figurând și în schema redacțională. [...] Se produsese o interferare de energii, când un liant fericit ivit se nimerește să poată fi un spirit de un orizont mai cuprinzător, Miron Radu Paraschivescu, un deschis la o varietate de voci, curios din fire și cu aderențe la un specific, cunoscător întrucâtva al mediului, prin niște ani de studii, în tinerețe, la un instituit (Belle-Arte) de aici, dar și o preocupare, în anul 1946, de antologare (ediție și prefață) a operei poetice a lui Emil Isac. Cu un entuziasm de întemeietor, el obținuse dreptul, să crezi, de a-și alcătui singur redacția,*

fiindu-şi parcă singur «secţie de cadre». Aşa explicându-se o viziune mai liberală, de o oarecare independenţă, într-un câmp de forţe, arătată prin chiar angajarea primilor redactori, majoritatea provenind dintr-un cenaclu al ziarului unic local «Lupta Ardealului», în curând legat cu filiala Uniunii Scriitorilor, recent înfiinţată…"

Ion Brad îl descria drept „*unul dintre cei mai importanţi poeţi ai generaţiei noastre, în personalitatea căruia se înscriu şi cei 45 de ani în care a condus prestigioasa revistă Steaua (căreia ar fi meritat să-i rămână director onorific pe viaţă; din păcate nu s-a întâmplat aşa după 1989!)". De câte ori se vorbeşte despre Aurel Rău, nu pot fi despărţite cele două opere ale sale: poezia şi revista. Iată-l descris, peste ani, în calitate de conducător al revistei, de către stelistul Petru Poantă: „În lunga sa carieră, el a construit o revistă consistentă şi vizibilă în spaţiul culturii autohtone. N-a făcut-o singur. Sociabil din fire, a ştiut colabora fără încrâncenare şi colegial cu ceilalţi. Redacţia era cumva suspendată în timp, aproape decontextualizată. Birocraţia administrativă fusese mai de tot eliminată: orar flexibil, uneori facultativ, accesul redactorilor la deciziile interne şi camaraderie de tip boem, câteodată. Ambiţiile de putere ale redactorului şef se consumau în alte medii. Atât cât contextul îi permitea, în redacţie el era chiar un democrat. Longevitatea şi semantismul ideologic al funcţiei nu alterează, în reprezentarea mea, imaginea predominant luminoasă a scriitorului Aurel Rău". Şi tot Petru Poantă adaugă, fără să uite excelenta prestaţie a traducătorului: „Are o operă solidă, a trăit şi a lucrat cu o intensă conştiinţă a profesiunii. N-a crezut în spontaneitatea naturală a talentului. Aparţine tipului de artist elaborat pentru care scrisul constituie o corvoadă zilnică. Textele sale, poezia şi mai cu seamă eseurile, proza ori însemnările de călătorie, exhibă, în orizontul unei arhitecturi manieriste a frazei, o formidabilă, aproape inumană trudă. În ansamblu, scrisul său se dezvăluie ca o elegantă coregrafie stilistică, înţesată de arabescuri fine. E, prin excelenţă, un poeta artifex, unul care a reuşit să dea vibraţie poetică unei complicate şi arborescente caligrafii a limbajului. Dincolo, însă, de creaţia sa propriu-zisă, rămân traducerile,*

îndeosebi cele din Seferis, S. J. Perse și Kavafis. sunt trei mari poeți și tot atâtea performanțe ale traducătorului. Este vorba, de fapt, despre niște universuri lirice cu limbajele lor specifice care au amplificat și modificat pe anumite niveluri imaginarul și stilistica poeziei române contemporane. Fastuosul S.J. Perse și epigramaticul Kavafis au avut un impact cu consecințe evidente în limbajul multor autori autohtoni. Eminența acestor traduceri relevă, pe de altă parte, opulența imaginantă și subtilitățile sintactice ale limbii române înseși. Versurile în românește ale celor trei poeți constituie, în fond, limbaje lirice inedite; originalități ca emergențe ale limbii române. În ele au cristalizat, desigur, și reveriile de profunzime ale poetului Aurel Rău”.

Opera sa s-a bucurat de-a lungul anilor de recunoașteri critice cu greutate. Rețin aici câteva rânduri din portretul pe care i-l face Dumitru Micu: „*Încă din adolescență, Aurel Rău se arată ca un poet aproape format, mânuind cu dezinvoltură atât versul rimat, cât și pe cel liber. Nici o stângăcie, nici o nesiguranță, nici un exces, un perfect simț al limbii, al ritmului, al compoziției, terminologie matură, discret neologistică, o sintaxă impecabilă, procedee interesante, precum rimarea ultimului vers al fiecărei strofe cu primul din strofa următoare, și imagini de o noutate reală, deloc ostentativă. Poetul de șaptesprezece ani nu compune fără modele, dar acestea sunt dintre cele mai bune: Lucian Blaga, Tudor Arghezi, G. Bacovia, Adrian Maniu”. Ion Pop nota: „Mai mult decât un lirism al prezenței obiectelor, poezia lui Aurel Rău cultivă unul al construcției poemului, care atrage în cadrul său o figurație văzută prin artă; nu atât o mișcare a materiei, cât a cuvintelor spre poem: poetic e actul numirii lor, al stilizării și «convenționalizării». Într-un anume sens, poetul decorativizează un sentiment caracteristic poeziei ardelene – întoarcerea în timp, către sângele ancestral – al blagianului «norod spălat de ape sub pietre»”. Ion Simuț „Desenul deslușit al poeziei lui Aurel Rău, fără încordare și tușe nervoase, conturează un univers original în care lucrurile au energia «ivirii prime». Poetul nu e un volubil și nici un senzual, ci un contemplativ fără poză, un elegiac desprinzând un sens prin organizarea*

liniilor într-un «cântec șoptit», pe fondul unei reflexivități discrete". Și așa mai departe.

Am scris în repetate rânduri despre cărțile lui Aurel Rău. Îi sunt recunoscătoare și pentru generozitatea cu care m-a publicat (la recomandarea lui Mircea Zaciu) ani în șir, uneori cu câte 2–3 semnături într-un număr, ba acordându-mi și Cronica traducerilor după plecarea din țară a lui Gelu Ionescu. M-am bucurat când, în 1994, am putut să-i fiu redactor la volumul *În povești cu Ion Creangă*, apărut în Colecția Akademos, pe care o coordonam la Editura Didactică și Pedagogică.

La toate vârstele, în poezia lui Aurel Rău solemnitatea poemului se construiește în știința surâzătoare a zădărniciei, eufemizând trecerea, efemerul („*De ce să te dai bătut/ Când știi că nimic nu așteaptă/ Dincolo?*"). Limbajul devine, astfel, o menajerie de lux printre gratiile căreia scriitorul se preumblă cu eleganță studiată, precaut să nu i se zărească rănile sângerânde. „*Să scriu și să fiu*" este deviza unei existențe livrești, într-o confuzie benignă a spațiului scriptural cu cel vital, care consolidează un interior clădind stâlpi de susținere – „*aceste versuri / aceste bare / de care mă țin*".

Odată cu *Mișcarea de revoluție* (1985), estetica fragmentului asigură mereu reluata euforie a începuturilor, poetul apelând liber, într-un alint subtil ignorând surpări progresive, la cuvântul inseminator care poate naște oricând un poem, o oglindire a lumii. Lume în sens valéryan: „*ansamblul de incidente, injoncțiuni, interpelări și solicitări de tot felul și de toate intensitățile care surprind spiritul fără a-l ilumina propriu-zis, care îl emoționează și îl descumpănesc*". Cu *Zodiac* (1987), fragmentul, miniatura sunt mijloc și scop deopotrivă. „*A fi și a scrie*" se potențează reciproc, se legitimează; ba, mai mult, își sunt unul altuia condiție esențială. Început ca un joc ori ca o poveste („*Ș-am urcat pe-o șa…*"), volumul crește previzibil și premeditat din respectarea obolului zilnic al celor opt versuri: „*Intrând din fiecare zi în noapte/ Cu-o stea-n opt colțuri…*". O poezie a privirii colecționând într-un ceremonial jucat cu migală și fine ironii fărâme, frânturi, cioburi. Se organizează decoruri în tușe delicate, recuperând și întemeind durata unui an. Heraldist

redutabil, orfevrier împătimit, Aurel Rău traversează peisajul accidentat al celor douăsprezece luni, cu scăderi și asfințiri, cu limpezimi ori ceruri tulburi, adeverind, în cele din urmă, nu viața, ci „*tăria din Cuvânt*” – singură garanție a trecerii cu urme: „*să-nsemn că sunt atâtea de-nsemnat/ Iar de trăit nimic…*”; „*În fond, ce altceva, decât Cuvânt/ sunt toate…*” Fulgurații sentimentale, intimități într-o doară constelează din mereu sugerata credință că este doar ceea ce-i scris și, răsturnând relația, scriind se poate prelungi fiindul. O resemnare bogată, atent construită, din care sunt expulzate cu grijă violențe, stridențe, cutremure. Într-o lumină scăzută, mică, joasă, ochiul decupează detaliul emblematic al zilei promițând echilibre, chiar părelnice. În umbra interioarelor filigranate chemările de dispariție își pierd puterea. Aurel Rău este prin excelență un poet al interioarelor, al „*cuibului*” recuperat mereu prin alinierea câtorva obiecte, familiare fiindcă privite de aproape, recunoscute. Un compartiment de tren, un salon de spital, o stradă, un parc, o grădină sunt toate „*interioare*” descrise și luate în posesie. Poemul zilnic e liman și refugiu. Cu o seninătate de oriental, poetul degustă „*boaba și fărâma*”, oficiază complicate ritualuri în jurul unor forme infime de existență a lumii, se concentrează asupra aproapelui lăsându-i departelui rolul de replică subînțeleasă, îmblânzită prin ne-rostiri anume. În atari circumstanțe, socialul, politicul – nici ele absente, persoana publică Aurel Rău plătindu-și tributul – își capătă adevărata însemnătate, adică una cu totul meschină. Maniera de a rezista a lui Aurel Rău este, mi se pare, aceea de a construi alături de ororile vremilor zidiri omenești purtătoare de suflet în speranța că acestea din urmă le vor pune în umbră pe cele dintâi, ființa ieșind de sub vremi.

În *Ritualuri* (1987) rețineam materializarea dublă și ambiguă a expresiei de sine, în care dansul în fața publicului al „*saltimbancului*” baudelairian este subminat de dezvăluirea, în răzvrătiri discrete, a tainei frângerii în singurătate, în convulsiile facerii poemului. Acalmia vieții este aparentă, „*burgheza*” preumblare printre lucruri – o iluzie întreținută cu sângerări și spasme. Rătăcit înspre timpul crepuscular

al „*vârstei spre ieșire*”, poetul transcrie frânturi miniaturale, gânduri „*impare și crude*” și omagiază cuvintele care „*ca și zeii... îmbătrânesc/ dar nu mor niciodată*”. „*Târziul de vârstă*” se trece în blânde orgii verbale, aspirând la regăsirea unității și coerenței lumii.

Egal cu sine, „*cu un stil care a lovit, într-un moment necesar, în prejudecățile poeziei tradiționale*” (Eugen Simion), poetul apelează la subiectivizarea deschisă a stărilor și mișcărilor ființei. Cu mijloace de o simplitate albă, aproape inconștiente de subînțelesurile pe care le poartă, poemul se deschide spre univers, pregătind luminișurile trăirii poetice programatice. Corespunderi vaste se întemeiază sub privirea poematică, scăpată de sub autoritatea simțurilor comune. Marea – „*uriașa aceasta cu șoapte fierbinți care pleacă mereu/ și sosește mereu*”, – dimineața – „*e ora când toate-n mișcare se-ntorc și-n culoare și-n sunet*”, amiaza clară, noaptea himerelor sunt fantasme ce convin gustului pentru nemărginit și ambiguu. Livrescul este administrat poemului în doze suave, din vârful peniței. La toate vârstele, poezia lui Aurel Rău respiră aceeași delicatețe insinuantă, aceeași artă a miniaturalului în stare să acopere/descoperind marile, gravele teme. Dincolo de șăgălnicie, crochiul are și fina derâdere – solemnitatea poemului se construiește în știința surâzătoare a zădărniciei: „*Se desprinde un cuvânt dintre cuvinte/ și mă arată cu degetul*”.

În pragul aniversării celor opt decenii și jumătate de viață, Aurel Rău și-a dăruit și ne-a dăruit o excelentă antologie de poezie simbolistă franceză. Cartea a apărut la Editura Tracus Arte în ediție bilingvă sub titlul *Prin pădurile de simboluri/À travers des forêts de symboles*. Traducerea poemelor aparține lui Aurel Rău, iar prefața lui Serge Fauchereau e tradusă de Rodica Baconsky, aceasta fiind și exemplara îngrijitoare a ediției. Volumul – de o ținută grafică remarcabilă – include poeme a peste 60 de poeți, printre care Charles Baudelaire, Stéphane Mallarmé, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Albert Samain, Paul Claudel, Paul Valéry, Francis Jammes, Joris-Karl Huysmans, Gustave Kahn, Maurice Maeterlink, Remy de Gourmont, Maurice Rollinat, André Gide, Henri de Régnier, Jules Laforgue, Stuart Merrill, Jean Moréas,

Albert Samain, Émile Verhaeren, René Ghil, Édouard Dujardin, Robert de Montesquiou, Alfred Jarry, Ernest Raynaud, Jean Lorrain, Henry Bataille, Georges Rodenbach, Charles Morice etc., etc. Invitația la recitirea poeziei simboliste vine din partea unui colecționar împătimit. Culese de-a lungul anilor din poezia de limbă franceză (nu doar din Franța), poemele sunt mărturii ale unei călătorii estete prin/printre „*câmpul, vitraliile, grădina, porturile, minele, gările, serele, zările simbolismului francez*”, cum spune *Confesiunea* poetului-traducător rostită cu înfloriturile de stil care îi sunt proprii – tot atâtea piedici puse prea grăbitei treceri prin cuvinte: „*Singure s-au ales, te încurajezi, prin simplul fapt al întâlnirii cu un cântec care o clipă ți s-a părut să fie al lor. În funcție de cât puteri omenești și o dragoste pot decide. Dar unor forțe centrifuge, ale bucuriei gândului împlinit, trebuie să li se pună frâu; și un cuvânt de antologator – doar să dea seamă despre compoziția care e cartea de acum; chiar dacă, și el, neocolit de flori de stil*”. Urmând reperele capitolului lui Gaëtan Picon despre poezia secolului 19 (din *Histoire des Littératures*), poemele acestor „*cerebrali, prețioși, lirici, naturi epice, entuziaști, ironiști, tandri sau duri*” (Picon) sunt extrase din cărțile bibliotecii personale a poetului clujean și din celebre antologii. Este vorba, fără îndoială, de o carte prețioasă, în mai multe sensuri: nu doar fiindcă este evident lucrată cu migală, traducerea preluând din gesturile și instrumentarul unui orfevrier, dar ea devine lucrare de referință pentru oricine dorește să-și apropie această secvență din istoria poeziei, atât prin numărul mare de poeți convocați, cât și prin consistenta prefață a lui Fauchereau. Aleg la întâmplare câteva versuri din: Baudelaire: „*În miez de noapte vechiul ceas,/ Bătând, ironic ne întreabă/ Din ziua dispărută-n grabă/ De ne-amintim cu ce-am rămas*”; Mallarmé: „*Luna se întrista, serafini în lungi plânsori,/ Cu arc în mâini, prin tihnă de vaporoase flori, / Scoteau suspine albe din leneșe viole/ Ce lunecau pe-azurul mulțimii de corole*”; Verlaine: „*Zori în agonie/ Varsă peste prunduri/ O melancolie/ De prelungi amurguri/ Și melancolia/ Leagănă c-un murmur,/ Inima-mi, oh! și ea/ Prin prelungi amurguri*”. În fine, închei această invitație la lectură cu Rimbaud: „*În*

seri de vară-albastre, voi merge pe poteci,/ Ciupit de grâne, iarba călcând-o-n pas domol:/ Simți-voi subt picioare fiori de rouă reci./ Visând, o să las vântul să-mi scalde capul gol. / Nu voi vorbi și nu voi gândi nimic, hoinar;/ Îmi va urca în suflet iubirea infinită,/ Și fericit voi merge, precum un corturar,/ Departe, prin Natură – ca lângă o iubită".

Aurel Rău și-a făcut și ne-a făcut din nou daruri, profitând de fundalul festiv al celor șapte decenii ale *Stelei*. Mai întâi, a pus împreună textele scrise de-a lungul anilor despre pictori și sculptori – „*vreo schiță de profil, vreun cuvânt de deschidere la vreo expoziție, cronici plastice, când nu evocări la un ceas de bilanț, ori aniversar. Și însemnări despre albume de artă sau confesări ale unor artiști la maturitate, și despre vizite la muzee, în atmosfera de taină a vreunui atelier. Și nu o dată, simple 'exerciții de admirație', încercări de intuiri ale unor zone de interferență*". Elegantul album Penelul și dalta, apărut la Editura clujeană Dokia, e un fel de repetat poem cu floare, textele cu înflorituri de stil care îi sunt proprii fiind pereche cu reproduceri color după Constantin Brâncuși, Theodor Pallady, Corneliu Baba, Romulus Ladea, Aurel Ciupe, Ion Vlasiu, Teodor Harșia, Vida Gheza, Paul Sima, Octavian Bour, Ion Alin Gheorghiu, Alexandru Mohi și așa mai departe. Truda migăloasă la acest album, mărturisește poetul, i-a adus în minte poemele sale „*inspirate din universul artelor vizuale sau într-o tangență cu acest univers, prelungind într-un plan liric o meditație pe marginea frumosului liniei și culorii*". Așa s-a închegat o carte complementară, *Alianțe*, cincizeci de poeme ekphrastice. Adică opere literare care descriu opere non-literare. Vorbind la lansarea celor două cărți, mi-am dat seama că, firește, un scriitor adevărat trebuie să poată scrie despre orice, cum credea G. Călinescu, pe care Aurel Rău îl ia de martor și de scut, dar, de vreme ce scriitorul e cel care descrie în cuvinte tot ce este omenesc, cu atât mai pe măsură îi va fi să scrie despre pictură, muzică, sculptură, despre artă în general, căci, nu-i așa?, nimic mai profund omenesc decât Arta. În cazul lui Aurel Rău, lucrurile merg chiar un pas mai departe. Dacă privești un manuscris al său, vei vedea

că poemul însuși se ivește nu din revărsarea bruscă în pagină a unei stări poetice rotund închegate, ci e mai întâi un crochiu pe care îl privește din afară și îl șlefuiește îndelung. Poemele sale devin descrieri în cuvinte plastice ale unor poeme-miez, încă informe. Cum spune poemul prolog Alianțe, „*cuvintele s-au îmbătat de o tandrețe*” și se prefac ele însele în picturi, căci pictura e poezia care se vede, după spusele lui Leonardo da Vinci. Complexă țesătură ekphrastică în două cărți frumoase. De așezat în bogatul raft Aurel Rău.

Iată, în încheiere, *Corifeii lui Romul Ladea*: „*Să-i facă – pe originea romană/ Mizând ei; lor, prin nume sorocit –/ Sfântă Treime, Școală Ardeleană,/ A fost cum doar s-ar fi rugat smerit.// Sau într-o-a șasea zi i-ar fi-nzidit:/ A le găsi un chip, fără prihană./ Au cărți în mână toți, cerească mană./ Din jaruri scos, ce proaspăt răsărit! // Desculț, bătrânul Micu. În sandale?/ Citind. Maior, răpit de-un gând de zbor./ Un clocot, Șincai, stăpânit, pe cale...// Și-n toate, o Lumină; strâns, ce-i leagă./ Ești, știi, aici, și prin silința lor./ Pe care bronzul o păstrează-ntreagă*”.

Un destin împlinit – Aurel Rău

Adrian Popescu[*]

Poetul Aurel Rău are meritul de a fi condus, vreme de patruzeci de ani, revista *Steaua,* într-o perioadă dificilă politic, așa cum știm cu toții, reușind să o mențină la cote înalte. Cu A.E. Baconskyi și apoi Aurel Rău revista clujeană, mereu criticată de la centru, va face, începând din 1956, „*prima breșă*” în sistemul ideologic, cum formula un critic, pentru ca Aurel Rău, din 1959, să lărgească sistematic spărtura spre afirmarea autonomiei esteticului. Nu este cazul să repet ceea ce datorează literatura română, din perioada comunistă, revistei ardelene, să ne amintim numai colaborarea cu poetul Lucian Blaga, autor cultivat cu empatie maximă de Aurel Rău, sau de priceperea lui de a atrage nume de prestigiu din interbelic, interzise, ori neagreate politic, precum un Adrian Maniu, sau un Vasile Voiculescu, publicându-le în *Steaua*. Simțul unei superioare diplomații culturale, de care a dat dovadă Aurel Rău, a făcut posibilă restituirea zecilor de nume scriitoricești valoroase, dar respinse de regim. La conducerea publicației, Aurel Rău a păstrat, consecvent, un înțelept echilibru între generații, iar când a fost cazul a angajat și promovat *tinere(le) condeie,* acesta-i chiar titlul unei rubrici din anii 65–70.

Sigur că poetul este cel care definește, în primul rând, numele de Aurel Rău, unde lirismul său impune un sigiliu stilistic recognoscubil, alternând, sau combinând ingenios, metafora bogată, barocă uneori, cu tonul confesiv. Mereu atent la semnele realului, de la „*O turmă de oi trece prin oraș*” „*Izvorul*”, „*Peste râu se apleacă salcia*”, „*Mărul roșu*”

[*] Adrian Popescu, poet, prozator, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *adrpopes@yahoo.it*

(vol. „Focurile sacre”) la „*Prânz la cherhana*” sau „*Insulă plutitoare*” (vol. „*Unde apele vorbesc cu pământul*”), îți dai seama că experiențe reale, nu imaginate, sunt transpuse în versuri, în urma unui declic iluminant, căruia unii îi spun inspirație. Aurel Rău preferă, mai întotdeauna, să pornească de la „*ocazii*” – acestea mai mult sau mai puțin transparente în textura poemelor, în contextura lor. Montale teoretiza într-un interviu că este productivă poetic reverberația „*ocaziilor*” nu descrierea împrejurărilor de unde și cum s-a înfiripat poezia. Numai că în practică textul poeziei se situează undeva la jumătatea drumului, atât la autorul italian, cât și la cel român, „*ocazia*” nu este total ascunsă, dar nici exagerat de expusă. Un peisaj (steliștii inventează „*poezia de notație*” prin anii 60/70) ea nu este nici strict descriptivă, tale-quale, seacă, nici edulcorată, idealizat-arcadiană.

Combinația de frumos care se revelează ochiului atent și real „*zgrunțuros*” face farmecul poeziei lui Aure Rău. Lirismul lui mi se pare ușor de recunoscut prin ceva armonios, semi-fluid, printr-o cunoaștere poetică intermediată de simțurile rafinate de cultură. O stare de vagă, minimă senzualitate, vezi plaiul călător, fraged, ca la Geneză, din „*Insulă plutitoare*”, pe care o singură pereche ar putea să o ocupe. Poetul descrie apoi, într-o poezie „*peisagistică*” rășina arborilor, în care vede „*ceva hieratic*”. Tot o expresie a materiei semi-fluide pe care o contemplă.

Din memoria mea afectivă răsar versurile grave din „*Tata se ducea în Câmpia Ardealului*” ori „*Îmi scriu de acasă*” (vol. „*Jocul de-a stelele*”) poeme perfecte, sau aceste imagini de o simplitate misterioasă „*Într-un oraș din adâncul Transilvaniei./ Lași Loara, Turingia, Pragurile și Pusta,/ Lași Poarta și Pindul, lași Bosnia, Prislopul… Acolo în Transilvania, sub un lung turn cu ceas murmurând toată noaptea și uitându-ți-se în sânge/ cu mari ochi de bufniță galbenă*”. (vol. *Turn cu ceas)*. Volumele se înșiră dense, ritmic, nu le amintesc pe toate, probând rodnicie literară. „*Pe înaltele reliefuri*”, „*Septentrion*”, „*Cuvinte deasupra vămii*”, „*Zodiac*”, „*Seară cu versuri în lectura autorilor*” etc, mereu interesante. Anii 70–71, când revista pe care o conduce primește deodată nu mai puțin de cinci tineri scriitori, patru provenind de la *Echinox,* sunt anii

unor înnoiri stilistice ale poetului și ale conținutului diversificat al revistei, devenită bilunară.

Cum îl percepeau aceșt tineri, Eugen Uricaru, Petru Poantă, Aurel Șorobetea, Teodor Tihan, subsemnatul, pe Aurel Rău? Ca pe un intelectual de ținută, extrem de civilizat, neprovincializat. Revista pe care o coordona depindea direct de Uniunea Scriitorilor, nu de forurile locale, era un redactor-șef independent, care nu făcea scene de autoritarism, un coleg de scris mai mare, demn și ponderat, menținând, în ciuda tensiunilor provocate de succesivele reduceri ale normelor redactorilor, de ciuntirea organigramelor, în urma congreselor de partid, etc. un climat de colegialitate și reciprocă prețuire.

Apoi, dar nu în ultimul rând, era perceput drept un foarte pasionat și experimentat traducător din mai multe limbi, învățase spaniola în concedii, în podul cu fân al casei părintești de la Josenii Bârgăului, ca să traducă din Antonio Machado și din alți poeți spanioli. Cu multă răbdare îl tălmăcise în românește din limba franceză pe Saint-John Perse. Cu poetul *Elogiilor* avusese șansa de a conversa câteva ceasuri privilegiate, cu alte celebrități, Yasunari Kawabata, Ernst Junger va avea dialoguri la ei acasă. Aurel Rău va traduce din marea lirică a secolului al XX-lea, pe Kavafis, pe Seferis, din poeții greci majori. La început călătorește doar în Lagăr(-ul socialist), vezi *La marginea deșertului Gobi*, 1960, apoi, aproape peste tot, mereu atras de spații și culturi puțin cunoscute, orientale, mai ales, de imensități geografice, ele potrivindu-se foarte bine cu propensiunile poetului Aurel Rău pentru univesul stelar, poate o formă de evadare din cotidianul agasant în astralul infinit.

Să prețuim un om care s-a construit pe sine cu perseverență, un scriitor dedicat literaturii „*înalte*” (în accepția lui Roger Scruton), om al secolului douăzeci și începutului celui următor, intelectual pentru care valorile se ordonau parcă de la sine. Un spirit liber chiar în cazul impunerii „*gândirii captive*” despre care scria Czeslaw Milosz. Un poet original, un traducător remarcabil, un conducător de revistă cu gust, fler și exigențe estetice ferme. Aurel Rău-un nume pe cărțile unei exigente biblioteci, simbolul unei instituții de literatură și cultură din Transilvania.

Un prieten al poeților, indiferent de formulele lor, sau de vârstele lor, omul anotimpului numit poezia lirică, cea deasupra modelor, exacerbărilor sau autodistrugerilor voluntare. Un destin împlinit în coerența sa exemplară. Aurel Rău, ultimul dintr-o generație de autori de prima mână, pe care manualele de azi nu-l includ, lucru inadmisibil, între paginile lor. Dar memoria culturală îi elogiază cu vie recunoștință. „*Cel mai important poet în viață din Transilvania*”, îl considera Gh. Grigurcu. Dar mi se pare că poetul, în primul rând, dar și traducătorul, prozatorul, eseistul, memorialistul sunt deasupra oricărei delimitări provinciale, fie ea și una cu duh etic și constructiv, cum e Transilvania. E drept, pe aceasta Aurel Rău a iubit-o și a cântat-o, i-a sporit valoarea emblematică de ținut al tradițiilor culturale și spirituale. O bibliografie a receptărilor critice a realizat-o Laura Goia, cercetătoare la Arhivele din Bistrița. O monografie Aurel Rău este în așteptare.

Am fost la Josenii Bârgăului, nu demult, în locuri încărcate de mari energii sufletești, am văzut casa părintească a poetului Aurel Rău și școala care îi poartă din această toamnă numele. Inițiativa lui Mircea Gelu Buta de a-l omagia pe poet a găsit un ecou firesc în factorii de răspundere ai unor importante instituții bistrițene, Primăria orașului Bistrița, care a organizat un simpozion cu invitați din Cluj, Acad. Ion Pop, printre alții, Primăria comunei Joseni, Inspectoratul Școlar Județean, Școala Gimnazială din localitate. Discursul de mulțumire al poetului, după elogiul făcut de gazde, de inspectorul-șef, de primar, de directoarea școlii, de invitați, acad. Ion Pop, Ion Cristofor, Mircea Gelu Buta, Viorel Cioti, autorul unei monografii a Joseniului, a avut parte de o călduroasă primire. Programul artistic desfășurat pe scena Sălii Festive a școlii a cucerit prin autenticitate. Stam și rememoram întâlnirea de acum șaizeci de ani cu poetul Aurel Rău. Eram elev la liceu și-mi doream mult să văd un scriitor viu, în carne și oase. Prin părinții mei, dorința mi-a fost îndeplinită și am ajuns să fiu primit în locuința cu o bibliotecă imensă și icoane pe sticlă a redactorului-șef al revistei Steaua. Atunci, în 1963, conducea de patru ani lunarul clujean, după ce A.E. Baconsky plecase la București, unde i se promisese că va coordona revista

Secolul XX, o nouă publicație, mai ales de traduceri și studii, de eseuri despre literatura străină. Promisiune neonorată. Aurel Rău mi-a dăruit romanul Cei trei mușchetari și volumul de versuri Jocul de-a stelele, după o conversație în care m-a întrebat ce îmi place să citesc... Aveam 16 ani, Aurel Rău, 33 de ani. Acum, poetul Aurel Rău are 93 de ani, eu, 76, dar întâlnirea aceea mi-a orientat destinul, peste un an debutam în revista Steaua. Mă primise la el acasă, mă primea și în paginile revistei. Începutul fusese făcut, tot ceea ce a urmat, alte versuri publicate, primirea în redacție, 1971, ca tânăr corector, era urmarea acelui moment fast, auroral, binecuvântat.

Azi, mă pot gândi cu luciditate dar și cu emoție la faptul că redactorul șef al unei reviste de elită, cum era acuzată mereu Steaua, a mizat pe un elev de clasa a noua, publicându-l la rubrica de Condeie noi, un titlu oarecum convențional, cum se intitula pagina dedicată debutanților în revista care consacra în mare măsură un autor. Luna era de primăvară, urmând dezghețului stalinist, aprilie, 1964, se întorceau acasă deținuții politici anticomuniști, lumea spera din nou într-un curs mai uman al istoriei, oamenii citeau Declarația din aprilie 1964 a PMR-ului condus de Gheorghe Gheorghiu-Dej. Se simțea un aer de împrospătare a vieții sociale și culturale, veneam poate, cumva, fără să știu bine, în siajul acelui aer de schimbare majoră a regimului comunist. Aurel Rău îl simțea mult mai profund, era de câțiva ani la cârma revistei, știa cum să se strecoare printre recifele ideologiei, să nu închine revista partidului unic.

Junele care eram a perseverat, a făcut parte din nucleul revistei studențești Echinox, apoi s-a întors la revista care-l debutase, după un an de la absolvirea Filologiei clujene, regăsindu-i în redacția Stelei pe Petru Poantă, Eugen Uricaru, Aurel Șorobetea, echinoxiști, prieteni de idealuri generoase. Viața mea era cea pe care mi-o dorisem, viața literaturii, a scriitorilor printre care să trăiesc, să scriu, să-i citesc noaptea pe cei cu care vorbeam ziua. Sau invers.

Un mare poet transilvan: Aurel Rău

Ion Cristofor[*]

Născut la 9 noiembrie 1930, la Josenii Bârgăului (Bistrița-Năsăud), Aurel Rău, poet, prozator, traducător și eseist, a fost sărbătorit recent cu mare fast pe locurile nașterii sale. Invitat la Primărie, în cadrul Ateneului din Bistrița, poetul a fost omagiat la 19 octombrie, în Sala Mare de consiliu a străvechiului burg, în prezența primului gospodar al urbei, domnul Ioan Turc.

Oaspeții Ateneului prezidat de fostul diplomat Liviu Petru Zăpârțan – acad. Ion Pop, Adrian Popescu, prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, Olimpiu Nușfelean, Vasile V. Filip – au evocat în cuvinte meșteșugite personalitatea ilustrului sărbătorit, cel care a făcut studii la Năsăud, Bistrița și Cluj. După terminarea Facultății de Filologie din Cluj (1953), poetul lucrează ca redactor la revista „*Almanahul Literar*" (unde a colaborat din primul an de studenție), iar din 1959 este redactor-șef (revista se va numi „*Steaua*" din 1954). Va fi etichetat drept „*manierist*" de către criticul Al. Piru, dar exigentul Gheorghe Grigurcu îl considera în 2009 „*cel mai reprezentativ poet al grupării Steaua" și „cel mai mare poet în viață al Transilvaniei*".

Să menționăm că poetul sărbătorit a tradus, cu succes, din Saint-John Perse, Machado, Giorgos Seferis, Konstantinos Kavafis etc. Despre începuturile activității sale, poetul nonagenar a vorbit în cadrul unul interviu din care citâm: „*În 1953 sau 1954 redacția revistei «Almanahul Literar» (n. red. actuala revistă «Steaua») a considerat cu cale să-mi treacă mie o anumită responsabilitate, să conduc cenaclul literar al*

[*] Ion Cristofor, poet, critic literar și traducător, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *ioncristofor22@gmail.com*

Filialei Uniunii Scriitorilor Cluj. În acel cenaclu, i-am putut îndemna pe oamenii mai tineri să scrie o poezie în afara clișeelor gazetărești, de simple versificări ale circumstanței. Acest lucru, conform unei accepții de la «Steaua», estetice, privind o poezie orientată spre modernitate, sustrasă poncifelor dogmatismului încă în floare, care reduceau discursul poetic la anecdotă, la descripție sau la discurs propagandisti."

Cum recent s-a consemnat jubileul de 70 de ani de la apariția „*Stelei*", comentatorii au putut constata că Aurel Rău, urmașul lui A. E. Baconsky la cârma revistei, a continuat cu succes direcția estetică a publicației, de refuz al canoanelor oficiale, proletcultiste. Sub conducerea sa, publicația a reușit să impună un climat de normalitate în cultura urbei transilvane, atât cât era posibil într-o epocă în care cerberii ideologici stăteau la pândă. Nu a fost deloc o bătălie ușoară pentru poetul Aurel Rău, ce s-a străduit mereu să salveze arca fragilă a revistei din tumultul adversităților. Cu o generozitate proprie doar marilor spirite, Aurel Rău și-a asociat în această bătălie surdă, nevăzută pentru cititori, câțiva din tinerii echinoxiști, membri ai primului val al publicației studențești: regretatul critic Petru Poantă, poeții Adrian Popescu și Aurel Șorobetea, prozatorul Eugen Uricariu, toți promovați ca redactori ai „*Stelei*". Cu o echipă de redactori devotați și colaboratori de primă mână, Aurel Rău a reușit să realizeze o revistă în care se simțea un binefăcător aer de libertate, de înaltă cultură. Dintre realizările publicației, trebuie amintită ampla, susținuta activitate de promovare a unor mari scriitori interbelici, marginalizați imediat după instalarea comunismului: Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Adrian Maniu, Tudor Arghezi și alții.

Pasionat al artelor plastice, Aurel Rău și revista *Steaua* au promovat cu generozitate arta plastică, nu numai prin nelipsita cronică plastică susținută de Negoiță Lăptoiu, ci și prin paginile în care un poem de excepție era însoțit de o reproducere color a unui tablou, semnat de un artist autohton sau străin. În contextul în care majoritatea revistelor de cultură apărute înainte de 1990 aveau un aspect grafic puțin atrăgător, revista clujeană a avut mereu o ținută grafică de excepție. Răsfoind

colecția revistei ce a sărbătorit recent șapte decenii de viață, poți constata că directorul revistei, poetul Aurel Rău, avea el însuși o profundă educație plastică. Pasiunea poetului pentru artele frumoase e vizibilă pentru oricine consultă numerele mai vechi ale publicației. Se poate lesne constata că poetul clujean își exersa mâna de critic de artă în cadrul unor eseuri și articole din care reiese nu numai pasiunea pentru lumea muzeelor, colecțiilor și atelierelor, ci și ochiul său de comentator avizat. Impresia ne este confirmată și de recente cărți semnate de Aurel Rău. E vorba de volumul de poezii *Alianțe* (2019) și de cel intitulat *Penelul și dalta* (2019), ambele apărute la editura clujeană Dokia, într-o frumoasă prezentare grafică semnată de Octavian Bour. Ambele cărți dovedesc în chip elocvent pasiunea poetului pentru artele plastice. Recentul volum de poezii ne permite să redescoperim un lirism ce refuză anchilozarea, prin aceste poeme circulând un „*vânt de năluciri*” moderne, o neliniște proprie unui spirit viu, ce caută frumosul în toate metamorfozele sale. Poate mai mult decât prefața intitulată „*Poezie și antologie*”, în care autorul explică modalitatea de alcătuire a cărții, poemul liminar „*Alianță*” exprimă câteva din modalitățile de structurare a acestui imaginar: „*Ut pictura/poesis…/ un vânt poștaș/ mi-a azvârlit această misivă, peste un zid./ din poetul latin /Horațiu./ Și dintr-un grec mai vechi,/ s-ar părea,/ învrăjbind tagma/ filosofilor./ un vânt poznaș./ Măi, să fie!// Sau un drumeț necunoscut/ mi-a aruncat/ prin fereastră/ această monedă/ cu două fețe,/ care îmi pune/ gândul/ într-o cumpănă.// Ori un spiriduș/ mi-a strecurat/ prin gaura cheii/ un fir de aur/ pe care să prind/ un pumn de mărgele/ colorate.// Să li se întoarcă/ dintr-o dată/ acest surâs/ dintr-un mojar/ de căutări,/ cuvintelor –/ care s-au îmbătat/ de o tandrețe; imaginilor,/ să nu se lase mai prejos,/ chip cioplit/ care cântă!// și un alt mesaj: Pictura,/ poezia care se vede.*”

Poetul rămâne și în acest volum unul al deplinei maturități, fidel stilului care l-a impus, cultivând versul cu o „*desfășurare imprevizibilă, cu multe incidentale și ruperi de ritm, cu referințe și aluzii livrești*”, cum remarca Petru Poantă. Stil ce transcrie ceva din febrilitatea gândirii, dar nu refuză nici șlefuirea artizanală sau solemnitatea aforistică. Sunt

trăsături ale unui stil pe care-l regăsim și în eseurile dedicate artelor plastice din volumul *Penelul și dalta*, în care redescoperim un rafinat iubitor al artelor, ce frecventează cu asiduitate muzeele și atelierele pictorilor sau sculptorilor. Poetul comentează, cu aplomb, pictori din epoci mai îndepărtate, cum ar fi Dürer, descoperit la muzeul Prado din Madrid, meditează asupra operelor lui Brâncuși, care îi prilejuiesc observații din cele mai subtile. Altădată, rătăcește pe Valea Sebeșului, căutând arta pictorilor din satele și bisericile transilvane, naivi zugravi de icoane, relevând rafinamentul acestor artiști rămași adeseori anonimi. Face comentarii judicioase asupra artei lui Corneliu Baba, pornind de la un album, dar își extinde cercetarea și la operele din diverse muzee, meditează asupra textelor pictorului, relevându-le calitatea literară. În cazul unor artiști ca Tase Damian, întârzie asupra circumstanțelor în care s-a format, cercetează vasta corespondență a acestuia. Aurel Rău scrie eseuri pătrunzătoare despre artiștii clujeni pe care i-a cunoscut, oferind amănunte semnificative asupra laturii umane a acestora. Printre ei se numără Romul Ladea, Aurel Ciupe, Teodor Harșia, Ion Vlasiu, Petre Abrudan, Alexandru Mohi, Paul Sima, Gheorghe Apostu, Teodor Botiș, Octavian Bour, Gavril Gavrilaș și mulți alții. Volumul intitulat *Penelul și dalta* (2019) e nu numai o culegere de încântătoare eseuri, de descoperire a miracolelor artei, ci și o panoramă asupra unei epoci și a unor climate artistice. În fond, această seducătoare carte de eseuri dedicate artelor plastice e și o modalitate a lui Aurel Rău de a se descoperi pe sine, cu gusturile și pasiunile sale, cu setea lui de frumos.

Întoarcerea trandafirului

Elena M. Cîmpan*

Dacă acceptăm ideea că întoarcerile sunt imposibile[1], într-un joc al resemnării și al pesimismului, asumate în timp, de către orice om, „*trestie gânditoare*”[2], dacă alegem să mergem pe un sens unic, știind că orice manevră înapoi nu ne este permisă, în compensație, în cazul lumii de hârtie, acest lucru este posibil și, cu doar o pagină înapoi (expresie preferată celei de „*la un click distanță*”), e ușor de intrat într-o altă lume, atât de aproape și, totuși, atât de departe, acolo unde așteaptă încă bucurii nenumărate, pregătite pentru a fi descoperite. Am considerat mereu că „*a scrie despre*” e o îndeletnicire care duce gândul până la capăt, reprezintă o împlinire, pentru ca, altfel, să nu-i fie „*inimii durere*”[3].

Scriind un text pentru „*Arhivele Bistriței*”[4] (coordonator, Mircea Gelu Buta), revistă unică în peisajul românesc, dedicată personalităților care merită un loc în arhive (cele păstrate cu grijă, ca adevărate comori) înseamnă a păstra, prin timp, ecoul unor oameni, locuri sau întâmplări.

Numărul dedicat lui Aurel Rău reprezintă, cu siguranță, un dar, care ajunge la destinatar, în condițiile în care Aurel Rău împlinește 93 de ani (născut la 9 noiembrie, 1930), este el însuși o arhivă, din a cărui activitate străbat raze blânde, ca dintr-un fascicul de lumină, într-o toamnă senină.

---

* Elena M. Cîmpan, Prof., poet, jurnalist, membru al Uniunii Scriitorilor din România, președinte al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, Filiala Bistrița-Năsăud; E-mail: *elenacimpan1967@gmail.com*;

[1] Preda, Marin – „*Imposibila întoarcere*”, Ed. Cartea Românească, 1972;

[2] Pascal, Blaise – „*Cugetări*”, Ed. Univers, 1978;

[3] Costin, Miron – „*Letopisețul Țării Moldovei*”, Ed. Junimea, 1984;

[4] Revista „*Arhivele Bistriței*”, Nr. 1 – 21, Ed. Presa Universitară;

Despre omul de valoare, un Ateneu;
Despre viața lungă și frumoasă, pornită dintr-un sat, cu școală, o biografie;
Despre poezie, în volumul, „*Trandafiri înfloriți*”;

1. Un Ateneu

A fi invitat la Ateneul de Bistrița (amfitrion, Ioan Turc, primarul Bistriței, custode, prof. univ. dr. Liviu Zăpârțan) este, în lumea noastră mică, în care trăim, înconjurați de munți, de dealuri, de scriitori mari și mici, de academicieni, de artiști, ca și cum te-ai afla pe lista scurtă a unui mare premiu (Nobel? !...) râvnit, dar privit, totuși, cu realism. Un privilegiu, pe care nu îl are oricine.

Beneficiar al acestei întâlniri de marcă, o Agora de interior, Aurel Rău s-a dovedit a fi atât de obișnuit (poate doar aparent) cu astfel de manifestări deschise, cu public, a vorbit despre firescul vieții, așa cum aparține fiecăruia dintre noi, s-a prezentat (așa cum obișnuiește să vorbească despre viața trăită, despre momentele cheie, decisive), a punctat perioada de la revista clujeană „*Steaua*”, atât cât a trebuit, fără să „*încarce*” discursul cu informații (de unii, știute) și, într-o notă nostalgică, parcă, specifică anotimpului de afară (o toamnă ruginie, și aurie, și vie), regreta faptul de a nu fi fost profesor, ceea ce, pe mulți, de această profesie, ne-a încântat și ne-a făcut, pentru o clipă, de-o seară, să credem că nu doar „*frumusețea va salva lumea*”[5], ci și școala. A fi profesor înseamnă a ști să vorbești în fața unei clase, de elevi, mai întâi, de studenți, mai apoi, sociale, de mulțime, cu talent oratoric, învățat și cultivat, și, nu de puține ori, este egal cu a ști să vorbești. Pledoaria pentru această profesie (ca absolvent al Facultății de Filologie, este o opțiune), din perspectiva celui care a lucrat o viață în redacții („*Almanahul literar*”, mai întâi, apoi, „*Steaua*”), dovedește un respect și un simț al măsurii, provenite din curata lume a satului în care s-a născut (Josenii-Bârgăului, Bistrița-Năsăud).

---

[5] Dostoievski, F.M. – „*Idiotul*”, Ed. Polirom, 2011;

O întâlnire, ca un model, cu mode(e) de neuitat, în care vrâstele (dungile) se așează peste vârstele unui loc. În această linie se înscrie poezia rostită, „*Vârste, vrâste, în orașul Bistrița*”. În ordine, și cronologic, au venit aici, râul Bistrița, „*să-i dea orașului un nume*”, soldații romani, „*să construiască mai multe case*”... Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Grigore Pletosu, Liviu Rebreanu, Jonathan Harker, Regele Ferdinand, Carol al II-lea, Lucian Blaga, Matei Eminescu..., iar, în cele din urmă, autorul acestor rânduri, „*să învețe despre cele de mai sus și să le încresteze într-un răboj*”...

2. O școală

Când spunem/scriem că cineva „*are școală*”, ne gândim și înțelegem că este educat, școlit, umblat, citit. Dacă nu facem trimitere la învățământul particular, unde școlile aparțin unor instituții, firme, biserici, chiar, situație în care școala poate fi proprietatea cuiva, târziu ni se conturează ideea că cineva poate avea o școală care să-i poarte numele. Iar lucrul acesta se întâmplă, de obicei, postum. În timpul vieții, a-ți vedea numele pe o școală este un sentiment comparabil cu cel de a-ți vedea numele, „*adunat pe-o carte*”, dacă ne gândim la valoroasa „*moștenire*” despre care vorbește Tudor Arghezi[6]. Într-un sens extins, școala capătă și coordonatele unei ideologii, în marginile căreia se situează, iar norocul de-a dezvolta o astfel de școală depinde în mare măsură de cei care te/ îți urmează, dezvoltându-se astfel o școală de literatură, de teatru, de muzică, bazată pe principii, pe trăsături comune. Poate că Aurel Rău nu are încă o astfel de școală, pornită de la opera lui, dar are, în schimb, o școală care îi poartă numele, la propriu. De puțin timp, Școala Gimnazială din Josenii Bârgăului se numește „*Aurel Rău*”, ca și cum „*pentru că toate acestea/ trebuiau să poarte un nume,/ un singur nume,/ li s-a spus*”[7]... „*Rău*”.

[6] Arghezi, Tudor – Versuri, vol. I-II, Ed. Cartea Românească, 1980;
[7] Sorescu, Marin – Opere, I-II, Editura Muzeul Literaturii Române, 2017;

Aici, la școală, Aurel Rău a devenit, pe nesimțite, din invitat, gazdă. S-a transformat, ca în basmele ascultate altădată, copil, pe Valea Bârgăului. A preluat atributele de primire, s-a așezat în mijlocul scenei și a rostit cel mai frumos rol din viața unui scriitor, întors acasă: acela de învingător. Povestind și povestind, parcă fără oprire, și parcă povestea nu mai avea sfârșit, personajul încerca, încă o dată, pentru a câta oară, să amăgească sfârșitul, s-o păcălească pe vicleana cortină să nu cadă curând. Ce să-i ofere în schimb, dacă nu o „*poveste fără sfârșit*”[8], prevenind, ca Șeherezada[9], oprirea clipei, „*atât de frumoase*”[10]?!...

3. O poezie

Volumul de poezii, „*Trandafiri înfloriți*”[11] este în măsură să marcheze, simbolic, poetic, cele două evenimente petrecute în prezența lui Aurel Rău, cetățean de onoare al Bistriței, patron al școlii din sat, ajuns la o vârstă, la care toți trandafirii (gânduri, idei, fapte, opere) nu știu decât să înflorească și să rămână așa, nemuritori. „*În numele trandafirului*”[12] și privind lumea ca pe o grădină, cu trandafiri, poetul se simte ca acasă și vorbește despre natura sensibilă, despre observația fină, despre sensuri și simboluri, despre etape ale înfloririi. Seninătatea cu care Aurel Rău privește în jurul său, înțelege mersul vieții, înainte și înapoi, de data aceasta, fără pericol, la liberă alegere, trădează o filosofie bine însușită, a resemnării, de care aminteam la începutul acestui triptic.

„*Trandafiri înfloriți*” este o călătorie prin viață, prin amintirile ei, având ca format scena, cu prolog și epilog, cu început și sfârșit, într-un monolog al personajului poet, însuși cultivator de trandafiri, ca flori rare, care îl însoțesc zi și noapte și cărora le observă transformările,

---

[8] Ende, Michael – „Poveste fără sfârșit”, Ed. Polirom, 2005;
[9] Xxx – „1001 de nopți”, Poveștile Șeherezadei”, Colecția completă, Ed. Erc Press, 2011;
[10] Goethe, J. W. – „Faust”, Ed. Humanitas, 2015;
[11] Rău, Aurel – „Trandafiri înfloriți”, Ed. Dokia, 2023;
[12] Eco, Umberto – „Numele trandafirului”, Ed. Dacia, 1984;

de parcă ar fi copii, oameni, prieteni, eroi din mitologie, din mituri. Aproape toate detaliile poeziei intră în metafora aceasta cuprinzătoare a unei grădini cu trandafiri înfloriți. Este interesant cum poetul alege momentul creației, ca fiind cel al deplinătății, al deschiderii, precum punctul culminant la care ajunge un boboc de floare, ce poate să treacă, apoi, într-un tablou, într-o carte, într-o scrisoare. Poezia din „*Trandafiri înfloriți*" este una senzitivă, amintind de efectele produse de poezia lui Dimitrie Anghel, „*poet al florilor*"[13]. Un poet-grădinar și un grădinar poet, care se îngrijește de toate aspectele relevate de imaginea unui peisaj în floare, de la generații de flori („*un trandafir înflorește de două-trei ori pe an*"), la pericolul ce stă la pândă, de ofilire, de uscare, de rupere și trecere într-o altă sferă, de la o cronologie, ținută cu riguro-zitate, așa cum ar fi cazul unui jurnal, la semne, interpretate personal, cu implicații generale, Aurel Rău descrie viața unor trandafiri înfloriți, identificându-se cu unul dintre aceștia, în oglindă, prin fața ochilor trecându-i propria viață. „*Rozele*" lui Alexandru Macedonski[14] se regă-sesc, peste ani, în trandafirii lui Aurel Rău. Trei soiuri stau de vorbă cu poetul, „*un trandafir alb,/ la cer suit,/ un trandafir galben cu tonuri de violet,/ mai mulți mov,/ într-un alt agățător –/ sunt convorbitorii cu mine tandri/ în astă seară.*" Gust („*șerbet de trandafiri*"), culoare (alb, roz, violet), parfum („*trandafirul alb cu parfum puternic*"), imagine („*Trandafirii sunt suflete*") își dau mâna și-și vorbesc, și dialoghează cu poetul, un simbolist în buna și frumoasa tradiție a curentului literar, ce trece dincolo de granițele timpului său. În volumul „*Trandafiri înfloriți*", poetul învață limba trandafirilor și vorbește cu aceștia, în lipsa altui interlocutor. Singurătatea, liniștea, tăcerea, încât să se poată auzi și cele mai fine mișcări, creează un cadru fără de care senzațiile nu ar putea fi percepute, iar lumea și-ar pierde din vrajă. „*Ultimul trandafir*", o poezie de referință, marchează un sfârșit inexorabil, al florii, din care, ca Pasărea Phoenix, renaște o altă poveste, ca dovadă

[13] Anghel, Dimitrie – „Poezii", Ed. Minerva, 2008;
[14] Macedonski, Alexandru – „*Poezii*", Ed. Minerva, 1972;

că, mereu, viața/ poezia, pornesc de la început: „*Peste noapte s-au scuturat/ o parte din petalele scriind cupa/ lovită de forța de gravitație./ Lacrimile sunt presărate, vegetale,/ melancolic, la baza crucii/ invizibile, care-i el./ I-am prevăzut doar trei zile,/ dar n-am vrut să spun./ Decorul, academic./ Nu-i nimic, se moare clipă de clipă,/ «Din codru rupi o rămurea».../ A fost ultimul trandafir din an, cred./ A fost odată ca niciodată*." Vocea poetului preia din foșnetul naturii, surprins de căderea unei petale, de mișcarea unei frunze. Acel „*dar n-am vrut să spun*" trădează latura ironică, ludică, a poetului. Aurel Rău participă la spectacolul vieții, cu propria poezie.

*

Cele trei momente „*Aurel Rău*", Ateneu, Școală și Poezie, descriu un mod prin care este sărbătorit, cinstit, respectat, apreciat și ocrotit un simbol al locurilor, din care a pornit. Acum, știm sigur că și „*Autorul acestor rânduri a venit aici...*"

„Prefață”[*]

Ilie Rad[**]

O carte reunind toate interviurile acordate de un poet, de-a lungul unei jumătăți de veac, constituie un excelent mijloc de a pătrunde în laboratorul de creație al acestuia, de a afla lucruri necunoscute despre viața și opera sa. Acest adevăr este cu atât mai valabil în cazul poetului Aurel Rău, în general parcimonios cu acordarea de interviuri („*Nu sânt făcut pentru «în gura mare»*”). Numărul relativ mic de dialoguri publicate se explică prin starea de *discreție* pe care și-a asumat-o autorul. De altfel, în dialogul purtat cu Grigore Scarlat, Aurel Rău mărturisește: „*Ați observat bine, nu cred că un scriitor trebuie să acorde prea des interviuri. Mai cu seamă că el trebuie să scrie. Ne este dat, însă, în presa literară, să citim numeroase, ce-i drept. Ele sunt, desigur, binevenite. Prin stil conversativ, vivacitate, opinie, captează interesul pentru moment, dar tot atunci îl uiți.*”

Pe de altă parte, provocat de Florentin Popescu (într-unul dintre cele mai ample și mai consistente interviuri din volum) și îndemnat să își reediteze volumele tipărite, care nu se mai găsesc de mult prin librării, sau să și le editeze pe cele noi, din cele proiectate și mereu amânate, poetul clujean amintește, dintre volumele așteptate, „***o carte cu interviuri literare***, *dintre care, pe cele mai multe, le am într-o evidență, și pentru realizarea căreia, însă, ar trebui poate să fiu puțin ajutat, în ce privește o cercetare a sumarelor unor publicații*.”

---

[*] Fragment din *Prefața* la volumul Aurel Rău, *Interviuri*. Ediție de Ada Blendea și Ilie Rad; Prefață și notă asupra ediției, de Ilie Rad, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2024;

[**] Ilie Rad, Prof. Univ. UBB Cluj-Napoca, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *ilierad@yahoo.com*;

Iată că vremea acestui volum a sosit, iar ajutorul sperat s-a materializat cum nu se putea mai bine.

Înainte de a face o succintă prezentare tematică și de conținut a interviurilor, aş vrea să subliniez, încă de la început, un detaliu care îl singularizează pe poetul Aurel Rău în literatura și cultura română (alături de alte detalii, desigur, ale vieții și operei sale). Este vorba de modul în care interviurile dinainte de 1989 ***sunt sustrase „directivelor" și comandamentelor politice ale epocii***. Aceste interviuri îmi confirmă ceea ce mi-a spus poetul Ion Horea, marele său prieten și coleg, într-un interviu: „*Dar nu era musai să scrii <pe linie>! Nu era musai! În vremea aceea, se trăia cum trăim și noi astăzi! Se respira, oamenii gândeau! N-am fost îndemnat să scriu <pe linie>! Cine n-a trăit atunci poate crede că, în epoca respectivă, stătea cineva cu sula în coaste, ca să scrii despre Partid! Nu-i adevărat! Nu-i adevărat! O singură dată am scris o poezie în care am pomenit cuvântul partid – poezia este în volumul Coloană în amiază (1961).*"

Așa cum se știe, scriitorul Aurel Rău a avut funcții importante în vechiul regim: a fost deputat în Marea Adunare Națională, președinte (la un moment dat) al Consiliului Municipal Cluj-Napoca de Cultură și Educație Socialistă, redactor-șef al uneia dintre cele mai importante reviste de cultură din România – *Steaua* –, a avut funcții în structurile de conducere ale Uniunii Scriitorilor. Cu toate acestea, spre lauda sa, în niciun interviu nu se face vreo trimitere la regimul comunist, în timpul căruia au fost realizate cele 12 interviuri, cu atât mai puțin la conducătorii de atunci ai țării. Nu îl găsim între semnatarii poeziilor sau articolelor encomiastice din volumele omagiale, dedicate lui Nicolae Ceaușescu (iar înaintea acestuia, lui Gheorghe Gheorghiu-Dej).

Ca să se vadă că această atitudine (privind impactul factorului politic în realizarea unui interviu) era una singulară, voi cita o mărturie a lui George Arion, din prefața la antologia sa, *O istorie a societății românești contemporane în interviuri*: „*Datorită profilului revistei (Flacăra, n. I.R.) și, mai ales, datorită conducătorului de atunci al ei*

(Adrian Păunescu, n. I.R.), în special în perioada 1975–1985, am pus întrebări pe care n-aș fi avut niciun îndemn să le adresez, iar majoritatea intervievaților mei niciun imbold ca să răspundă la ele. Aceste excrescențe – referiri la congrese, conferințe naționale, date aniversare, epopeea națională – au fost eliminate (la re-editatea lor după 1990, dar fără marcarea pasajelor eliminate, n. I.R.). Numai în câteva cazuri s-au păstrat răspunsuri la <setul de întrebări obligatorii>, pentru a oferi o imagine, fie ea și parțială, a cadrului în care mi-am exercitat profesia. Paradoxal sau nu, cântăreții <iepocii> scăpau, de cele mai multe ori, de acest chestionar impus.” (*Ibidem*, p. 6).

Ar fi interesant de aflat dacă George Arion, în interviul realizat cu scriitorul Aurel Rău (publicat și în acest volum), i-a adresat acestuia „*întrebări pe care n-aș fi avut niciun îndemn să le adresez*” sau intervievatul n-a avut „*niciun imbold ca să răspundă la ele*”.

Perioada de care vorbim nu era ușoară, iar cei care nu doreau să fie înregimentați recurgeau la tot felul de strategii, pentru sustragerea de care vorbeam. Iată o mărturie a poetului: „La această scoatere din foc a castanelor, se adaugă și una a directorilor de edituri. Cum în toate sistemele ți s-ar face o favoare că ți se publică o carte, mai vârtos în anii „*cultului*”, faptul acesta trebuie să-l plătești nițel: al includerii în plan, al trimiterii la tipar. Abia s-au stins muzicile concediilor, au plecat cocorii, și un telefon al redactorului de carte zbârnâie: v-am anunțat, sunteți pe listă – ceva personal, un cursiv, dacă nu stih. Pentru volumul omagial, care trebuie încheiat, înaintat repede, ni s-a cerut... Aceasta, când nu se apelează la un text al tău din altă strâmtoare similară, căruia i se modifică, firește, o frază, pentru a fi actualizat, pentru a părea altul, sau i s-a adăugat un final ca adecvare la tonul care se poartă în acest an. Iar în lumea liberă, dincolo de cortină, numai cu culesul ostenindu-se *Antologiile rușinii*” – îi mărturiește Aurel Rău lui Marius Tupan.

Una din primele întrebări, pe care i-o pun mai mulți intervievatori, se referă la locul poetului și al poeziei în lumea contemporană, la

care autorul răspunde că „*poezia va rămâne o puternică prezență spirituală, o forță în angrenajul fenomenelor motrice, care împing societatea înainte. Și, ca dintotdeauna, ea – ca pendula între cele două extremități, tangibile de fapt – [devenind] aventură socială și mister.*" Desigur, timpul reașează valorile în matca lor firească, vorbindu-se apoi despre mutațiile survenite în poezia contemporană, care devine joc, cultivând feeria cuvântului, dar se constată și dinamitarea acestuia, spectacolul, autorul fiind însă convins că trebuie să se revină la elanurile originare ale Cuvântului. Întrebat dacă se scrie multă poezie azi și de ce, poetul răspunde că nu doar libertatea obținută în decembrie 1989 stă la baza creșterii exponențiale a numărului de poeți, ci și reorientarea criticilor profesioniști spre alte domenii ale literaturii, mai ales spre autorii consacrați, în defavoarea debutanților, ale căror volume vor fi recenzate de mulți veleitari, cu mari concesii făcute valorii și primatului estetic. Drept consecință, versificatorii autohtoni nu sunt discutați în corelație cu poezia europeană sau chiar universală, rezultând de aici lipsa unor criterii juste de apreciere valorică.

Desigur că se pun întrebări și în legătură cu propria sa artă poetică, la care se răspunde concis, poetul vorbind de „*aceeași credință în a făptui. Lucrul cel mai important pentru un scriitor, «prin vremuri sărace»: să nu părăsească masa de scris. Unic mod de a nu pierde prea mult. Să nu lași altora ceea ce poți face numai tu. Să-ți placă tot ce-i frumos. Și autentic. Să revii mereu printre ai tăi, ca la izvoare. Și să nu dai libertatea, din spirit, pe nimic.*" Se mai vorbește despre „*o poezie a realului*", o poezie de „*angajare în dezbaterea de idei, care caracterizeazaă întreaga noastră viață spirituală*", poezia fiind astfel „*o transfigurare a faptului de viață, o sublimare a esenței vieții în niște forme durabile*". Sunt exprimate și unele nemulțumiri pentru abstractizarea limbajului poetic, o anumită devitalizare a cuvântului.

Vorbindu-se despre poezia politică, în interviurile dinainte de 1989, și invitat să ofere o definție a acesteia, Aurel Rău spune, ca într-un manual de poetică: „*Problema pe care mi-o puneți are rațiuni serioase,*

prin faptul că dezvoltarea societății contemporane, în ultimele decenii, atât în țările socialiste, cât și în întreaga lume, demonstrează cu tot mai multă tărie implicația organică și generalizată a politicului în viața oamenilor. A crede că te poți abstrage din politic în momentele de mare singurătate, exprimând inefabilul unei emoții strict personale, al unui raport al sufletului tău cu natura sau cu anumite fenomene «pure» de cunoaștere și de gândire, este doar un fel de a te înșela. Pentru că politicul este și o expresie a eului, și mai este și un act creator, care angajează rațiunea și, respectiv, decantări subtile ale inteligenței. Poezia care devine expresia unui moment radical în istorie, care exprimă o exultare în fața realului sau care se arată sensibilă în modul cel mai acut la satisfacțiile, dorințele, îngrijorările omului contemporan este implicit o poezie politică. O lungă și strălucită tradiție consacră la români această direcție, de la marii clasici ai secolului trecut la poeții contemporani.

Mă simt îndemnat, însă, să fac o precizare. Poezia cu o mai mare vocație, pentru răspunderile și reprezentările din și la evenimentul social și politic, poezia pe care o practică, să zicem Goga, în Cântece fără țară, nu este singura în măsură să exprime politicul. Un poet ca Bacovia – iau exemplul unui contemporan al lui Goga, ambii din aceeași generație și chiar de aceeași vârstă, sărbătoriți anul acesta – rămâne un contemplator al propriului său eu, dar, în același timp, poezia lui ne apare ca un organism foarte fin, căruia nu-i scapă niciunul dintre seismele societății în care a trăit poetul, desigur la un mod transfigurat, dar care extrage și reține frământările omului din acel timp, strâns implicat în economic și în politic. Când mă refer la poezia lui Bacovia, fac abstracție de timbrul specific, în care se exprimă în ea socialul: vreau să arăt că și o poezie considerată a fi emanația unei stricte și insolite subiectivități poate avea și o încărcătură politică. Este adevărat, însă, că majoritatea iubitorilor de poezie, marele public, în genere, prețuiește mai mult poezia care-și propune să-i rețină atenția printr-o luare de atitudine explicită față de faptul concret și imediat.

O poezie politică nu poate fi «îndrăzneață» doar prin ceea ce evocă sau invocă, iar în planul creației artistice să rămână o imitație, o repetare a unor patente literare stabilite de alții; unei asemenea poezii nu-i văd șansele de durată. Încurajând poezia politică de comunicare directă, ca pe o modalitate de dialog activ între poet și public, trebuie să o privim exigent, cu instrumentele cu care examinăm orice fapt literar, să ne întrebăm mereu în ce măsură se poate vorbi despre ea ca despre o creație autentică, în ce mod împinge mai departe sensibilitatea omului, care nu rămâne mereu aceeași. După cum, ca orice fenomen de artă, prin excelență uman, ea trebuie să poarte însemnele permanenței umane; valoarea ei se măsoară nu numai prin puterea de a-i influența pe contemporani, ci și prin tentația de a rămâne viabilă dincolo de existența poetului.”

Unele interviuri, fiind realizate cu ocazia vreunui jubileu al reviste *Steaua*, generează întrebări privind programul literar al acesteia, care i-a asigurat publicației un prestigiu consolidat în cultura română. „*Noi am practicat însă o strategie valorică de lungă durată, în condiții speciale, improprii unei desfășurări ample, în care literatura era și luată în considerare și supravegheată – și în modul de a traversa, cu speranță, câmpul de mine, nu ne-am considerat de nimeni întrecuți*”, mărturisește poetul lui Marius Tupan, iar în alt context, din același interviu, spune: „*Numai că o revistă literară deschisă modernității, cum este Steaua, în raporturi bune cu tradiția, mereu receptivă la nou, la universal, dacă își vede de atari preocupări și e aptă să polarizeze și pe mai departe talente și condeie de marcă, din țară, dar și din diaspora, e ca o instituție, ca un liceu, sau ca o universitate, sau ca o șosea de piatră, romană, în principiu nu-și epuizează șansele duratei, câtă vreme cultura din care face parte se respectă ea însăși*”. Lui Mircea Măluț, redactorul-șef al *Stelei* îi spune, pe aceeași linie: „*Întotdeauna cu ei (cu scriitorii tineri, n. I.R.) s-a întemeiat cât s-a întemeiat prin opera revuistică a lunarului acesta din secolul XX, clujean și cu un adevărat cult pentru tot ce a marcat valoare în literele*

române și cu deschiderea-i funciară pentru tradiție și inovație, pentru național și universal, cu repugnanță de orice extremism.”

Dar sunt și alte multe întrebări, tratate doar tangențial sau în profunzime, cum ar fi: avantajul și dezavantajul unui scriitor de a lucra într-o redacție (activitatea din redacție „*îmi omoară cel puțin o carte în fiecare an*”, mărturisește poetul), inapetența lui Blaga pentru poezia socială, statutul criticii literare, specie considerată la un moment dat „*cea mai importantă în domeniul creației literare*”, dacă există un specific al poeziei transilvane, rolul traducerilor într-o cultură, având în vedere faptul că poetul a tradus din mulți confrați europeni și universali (Antonio Machado, Ghiorghios Seferis, Saint-John Perse, Konstantin Kavafis, Alexandr Blok, Mimmo Morina, Bashō Matsuo, Maria Teresa Moriglioni-Drăgan ș.a.), traducerile fiind considerate „*anexări de teritorii străine la teritoriul românesc, dar și onorări ale limbii ginții*”, despre călătoriile în străinătate (Elveția, Mongolia, Japonia, URSS, Franța, SUA, Grecia), când poetul se afla „*între cele mai interesante lecturi și căutări de sine*”, despre unicitatea actului de creație sau ușurinta sa de a scrie („*poemul cade parcă de-a gata, dintr-o dată pe hârtie, parcă dictat de undeva de sus*”).

Autorul nu ezită să vorbească și despre propria sa poezie, considerată de unii critici ca având „*limpezime de cristal*”, în timp ce alții văd în ea „*o încifrare excesivă*”. Nu este ignorată poezia începuturilor, când, aidoma tuturor confraților săi mai tineri, a trebuit să plătească un anumit tribut factorului politic. Aflăm că i-au fost trimise, de către un coleg, primele poezii la revista *Săptămâna*, din Bistrița, unde i s-a răspuns la „*Poșta redacției*”, cu îndemnul clasic, „*Mai trimiteți!*”. Autorul consideră că adevăratul său debut editorial îl constituie volumul *Focurile sacre* (1956), și nu *Mesteacănul*, apărut cu trei ani înainte (1953), care a trebuit supus canoanelor epocii, când literatura română din RPR „*putea fi angajată sau nu putea fi nicicum*”, după cum se exprimase Virgil Ierunca, în 1950, scriitorul vorbind și despre schimbările din propria evoluție poetică.

Găsim informații despre anii copilăriei, unele dintre acestea putând suplini volumele de memorii, pe care autorul nu le va scrie („*Nu mă regăsesc în termenul de memorialistică*", îi declara poetul, în 2015, jurnalistei Lucia Negoiță, chit că îi era cunoscută o vorbă a lui Pușkin – „*Spre proză mă îndeamnă anii.*") (Volumele *Spațiu și timp*, trei la număr, unele reeditate, și *Școli*, în două părți, sunt, din fericire, pline de secvențe memorialistice.) La capitolul proză putem include și cele trei volume cu note de călătorie (*La marginea deșertului Gobi*, 1960, 1970; *În inima lui Yamato*, 1973, 1999, respectiv *Grecia – călătorie incompletă*, 1978).

Din mărturisile biografice, mai aflăm că tânărul elev de liceu bistrițean s-a înscris inițial la Facultatea e Filosofie: „*Eu m-am înscris student la Facultatea de Filosofie – îi mărturisește poetul lui Demostene Șofron – și a trebuit să văd cât este de greu, aproape imposibil, să continui. De aceea, în anul III de facultate, am susținut examenele de diferență și am trecut la Filologie, atunci când cauza era compromisă, când se făcea numai socialism științific și marxism, când forme simpliste și sovietizante erau dăunătoare reflecției filozofice. Am optat pentru Filologie, aflându-mă din primii mei ani de manifestare publică, între scriitori, pe un drum scriitoricesc.*"

În majoritatea interviurilor apărute după 1989, este atinsă și problema cenzurii comuniste, un subiect, spune poetul Aurel Rău, „*pe care se poate vâna un doctorat*". S-au „*vânat*" deja multe doctorate pe această temă, dar încă mai este loc și pentru altele. Fiindcă am amintit de Blaga, se amintește cazul poeziei *Fântânile*. „*Versurile poeziei – comentează poetul – păreau să aibă un aer muncitoresc cu primul vers, «Sapă, frate, sapă, sapă...». Dar acest vers nu avea voie să fie și titlu al poeziei, cum fusese în forma inițială (originală), o preluare a primului vers. S-a considerat că titlul poate avea ceva subversiv: sapă, frate, sapă la temeliile...*"

Din interviul lui Nicoale Băciuț, publicat în *Vatra*, din 1986, este eliminat numele râului *Nistru* (cuvânt încă tabu, ca și *Basarabia*, *Bucovina*,

Doina eminesciană etc.). Sunt foarte interesante modalitățile prin care editurile și redacțiile publicațiilor încercau să evite rigorile cenzurii, cum făcea și redactorul-șef al *Stelei*: „*În ce mă privește, am găsit modalitatea cumva, printr-un stil voit alambicat, cu ac de croșetat încifrat (n. I.R.), prin 1988, să arăt cum tot ce a fost prezentat în 2 ediții de opere Ion Vinea ca formă «definitivă» a versurilor, fiindcă ultima nu e decât o tristă stricare a formei din periodice, spontane, perfecte, stricare practicată de autorul însuși, din rațiuni de cenzură, în vederea unei tipăriri la îndemnul unor la propriu voitori de bine și cu complicitatea unor fatale reversuri ale unei asidue munci de traducător, unei – fruct al vârstei – <clasicizări>*”.

Cenzura se făcea, cum am văzut, mai ales prin *eliminare*, dar și prin *adăugire*, ca să folosim un termen propus de Ana Blandiana. În prefața antologiei sale de interviuri, George Arion dădea și un astfel de exemplu, de cenzură prin adăugire: „*În schimb, de pildă, criticului N. Manolescu, care mi-a acordat un interviu într-un moment greu pentru domnia sa – era acuzat a fi «anistoric» – ca să apară textul, i s-a introdus, fără știre, un citat din «opera» cârmaciului*”.

Iubitorii de istorie literară găsesc apoi, în unele interviuri, numeroase informații despre Școala de Critică și Istorie literară „*Mihai Eminescu*” din Capitală, Aurel Rău făcând parte din prima generație de cursanți (1950–1951) ai faimoasei școli. Se vorbește despre scriitorii „*ideologizanți de serviciu*” (Al. Jar, Mihail Davidoglu, Eugen Frunză, Valeriu Em. Galan, Remus Luca, I. Ludo) sau despre „*paznicii dogmei*” (Ion Vitner – cel care l-a înlocuit pe G. Călinescu la catedră –, Mihail Novicov, Sergiu Fărcășanu, Nicolae Moraru, Traian Șelmaru, Petre Iosif).

Așa cum era de așteptat, multe întrebări au în vedere eforturile *Stelei* și ale redactorului-șef, Aurel Rău, pentru reînscrierea lui Lucian Blaga în circuitul cultural și literar al țării, în deceniul 1950–1960. Este intersesantă povestea articolului *Tehnică și basm*, pe care Blaga l-a scris, la sugestia lui Aurel Rău, cu ocazia trimitreii, de către URSS, a primei rachete în spațiul cosmic. Textul fost paginat, pentru apariția

în *Steaua*, iar șpaltul trimis la cele patru foruri, pentru aprobare și publicare (Direcția Presei Cluj, Secția de Propagandă a Comitetului Județean Cluj al PCR, Direcția Presei București și Secția de Propagandă a CC al PCR, București). „*După puțin timp – scrie poetul Aurel Rău – ni s-a transmis că articolul trebuie refăcut, în sensul unei mai explicite implicări în concret, în «actual». După niște zile, textul a fost completat de către autor cu o singură precizare, acest adaos: «(o rachetă) ridicată de undeva de pe pământul Uniunii Sovietice». Textul a fost retrimis la «foruri». În mod surprinzător, s-a acceptat o singură poezie a lui Blaga, nu întregul grupaj pregătit, dar articolul, care trebuia să-i susțină cauza, nu a fost acceptat, a fost oprit.*”

Interviul realizat de profesoara Anca Sîrghie este dedicat exclusiv ultimilor ani din viața lui Lucian Blaga, cu mărturii foarte interesante și inedite de istorie literară. Tot la acest capitol, al unui interviu specializat, trebuie inclus și dialogul realizat de Călin Emilian Cira (*Patru convorbiri despre N. Steinhardt*).

Tot un interviu specializat (legat de realitățile literare nipone) este și interviul făcut de mine însumi – iertată-mi fie lipsa de modestie –, despre întâlnirea cu Yasunari Kawabata, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură (1968). Autorul interviulul, împreună cu diplomatul Liviu Petrina, sunt, probabil, singurii români în viață, care l-au întâlnit pe marele scriitor japonez, Yasunari Kawabata,

Vehiculându-se foarte multă informație de istorie literară, era normal să se strecoare în interviuri și unele mici inadvertențe, pe care intervievatorii sau redacțiile unde au apărut interviurile ar fi trebuit să le corecteze. Iată două dintre acestea: poetul Aurel Rău nu a putut fi părtaș la *geneza* poemului *Mirabila sămânță*, această calitate având-o inspiratoarea sa din Cluj, dr. Elena Daniello, după cum am demonstrat în recentul volum de scrisori: Lucian Blaga, *„Plin mi-e sufletul meu de tine, plin”. Scrisori către Elena Daniello*. Cu o *Introducere* de Dr. Helene Rodica Daniello. Ediție îngrijită, note și comentarii de Helene Rodica Daniello și Ilie Rad. Prefață, notă asupra ediției și bibliografie

de Ilie Rad, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2023, p. 227. În al doilea rând, fragmentul *Marele Anonim*, din romanul *Pe muchie de cuțit*, al lui Mihai Beniuc, în care era defăimat Blaga și familia acestuia, nu a fost publicat în *Scânteia*, ci în *Gazeta literară* (anul VI, nr. 29 (279), 16 iulie 1959, p. 5).

Volumul de interviuri este interesant și devine un model și din alte puncte de vedere. Amintesc aici modul neprofesionist în care au fost realizate unele interviuri în general (nu mă refer la cele acordate de poetul Aurel Rău). În prefața cărții sale de interviuri, *O istorie a societătii românești contemporane în interviuri* (edițiile din 1999 și 2005), George Arion scria: „*Mai trebuie amintit un amănunt important: pentru prima oară am avut în mână un reportofon în 1990. De aceea, toate interviurile din primul volum – cu excepția celor la care s-au solicitat întrebări în scris – au fost consemnate cu ajutorul pixului și carnetului de note, folosind o stenografie personală. Ca urmare, interviurile din al doilea volum sânt mai spontane, mai directe, mai <orale>, nu numai pentru că dialogul se purta în libertate. Totodată, accentul fiind pus pe comunicare, partea de ludic este mai puțin vizibilă.*” (*Ibidem*, p. 7). Dar un asemenea procedeu se practica și în perioada interbelică, iar unele consecințe erau dezastruoase (amintesc doar cazul interviului făcut în această manieră cu Mircea Eliade, *De ce cred în biruința Mișcării Legionare*, pe care autorul nu și l-a putut nici asuma, dar nici renega). Din câte știu, în perioada la care se referă George Arion, existau magnetofoane, care ar fi putut fi utilizate, pentru înregistrarea și apoi transcrierea interviurilor (eu însumi am procedat așa, folosind un magnetofon Grundig, pentru realizarea unui amplu interviu cu acad. Iorgu Iordan).

Din câte se poate constata, după stil, aproape toate cele 29 de interviuri acordate de domnul Aurel Rău au fost redactate pe baza întrebărilor date anterior, fiind vorba aici de o metodă profesionistă de a face un interviu, care-i scutește pe cei doi (intervievat și intervievator) de erori, omisiuni etc., asigurând cărții unitate stilistică și

informativă. Este metoda ideală de a realiza un interviu cu o personalitate culturală (dar nu numai, poate fi și politică, rigorile fiind aceleași). Se vede acest lucru, în volumul de față, din specificul frazei, cu modificări de topică, absența unor predicate, crearea unor cuvinte (*absconsitate*, *armăroaie*, *a (se) desclujeniza*, *citadinitate*, *inconceptibil*, *a (se) înstruna*, *lacrimariu* etc.).

Sunt bucuros că energiile noastre și ale poetului Aurel Rău s-au unit în acest an, pentru a da la iveală un nou volum, dorit de autor, în anul în care domnia sa împlinește vârsta de 94 de ani, vârstă la care ajung atât de puțini scriitori.

Aș încheia aceste considerații cu un vers din poeta americana Emily Dickinson, vers pe care scriitorul clujean îl citează de multe ori, ca pe un vers, stih preferat: „*De număr, socotesc întâi poeții*”.

Pe drumul sacru al marilor permanențe

Olimpiu Nușfelean [*]

Îndreptarea atenției spre scrisul domnului Aurel Rău nu poate să nu treacă printr-un ochean subiectiv, care să apropie de mine timpul din studenție, cînd, alături de reviste precum *Tribuna, Echinox, Amfiteatru*, revista *Steaua* mi-a girat debutul literar (la rubrica *Tinere condeie*), după care mi-a publicat un poem de o pagină (*Vînătorul cerului*, apărut în carte doar după `89), urmate, prin ani, de poezie, proză, eseu. Primul meu interviu literar este luat tot redactorului-șef de la *Steaua* și publicat în revista *Orizont* din Timișoara. Am participat, ca simplu cititor sau ca vorbitor, la mai multe lansări de carte la Bistrița și Josenii Bârgăului (*Micropoeme*, *Oameni de aer* – fiind primul bistrițean care a primit autograf pe această carte, după cum menționează chiar autorul în rîndurile de pe foaia de titlu). Aici, cu ocazia unei asemenea lansări, am început un succint și cald dialog literar cu Liviu Petrescu, continuat la Facultate, fără să-i fiu student, sau în locuința regretatului profesor și critic literar, de pe aleea Peana din Cluj-Napoca. La un moment dat, scriitorului Aurel Rău i-am dedicat un „*dosar literar*" în *Mișcarea literară*. Aprecierea Domniei Sale față de revistă poate fi reflectată și de îndreptarea spre aceasta a unui poem meditativ despre tăierea unui castan din gara Bistrița, gară din care pleca adesea spre domiciliul din orașul de pe Someș. Legătura cu plaiurile natale îi este constantă. O asemenea legătură poate că e „*mișcată*" și de nostalgia momentului cînd, cîndva, foarte tînăr, a citit într-un cenaclu bistrițean, după cum

[*] Olimpiu Nușfelean, poet, prozator și eseist român, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *olimpiu49@yahoo.com*

mărturisește într-un interviu: „*Eu am frecventat un cenaclu literar prima dată când am fost solicitat să citesc ceva în acel cenaclu, asta s-a întâmplat când eram elev în orașul Bistrița, într-o clasă din cursul superior*."

Poet interesat să-și descifreze și promoveze continuu propriul eu (ca la orice poet), va fi tentat să transfere și în epică trăirile din relațiile cu lumea în care trăiește, în care identifică anumite afinități și din care „*decupează*" aspecte congruente cu propriile valori. Este fascinat de lumea descrisă și, printr-un stil atent elaborat, îl atrage și pe cititor în această lume a… ficțiunii. Încercînd să găsesc o metaforă pentru reprezentarea prozei lui Aurel Rău, aș zice că e una care se consumă/ se derulează „*între oglinzi*", într-un registru ludic subtil. Se poate vedea în acest sens dialogul dintre copilul care „*ședea pe marginea unei fîntîni*" și Păcală, din proza *O zi de duminică frumoasă*, volumul *Oameni de aer* (Cartea Românească, 1983). Păcală îi spune copilului: „*— Ai putea să cazi înăuntru și să te îneci, te-ar salva însă de-acolo chipul tău răsturnat. Ar fi corect și răspunsul că n-ai putea fi salvat?*" Copilul îi răspunde: „*— Pui tu la cale ceva, Păcală. Doar că fîntîna aceasta o cunosc cum te știu și cum te știi.*"

Fîntîna – mijloc de oglindire – e bine cunoscută de cel care se oglindește în ea. Sînt bine cunoscute și relațiile dintre privitor și cel privit. Chipul răsturnat, adică literatura, este cel care are putere de salvare, a ființei tale, a celor cu care relaționezi, empatic. Aurel Rău scrie (descrie) cu empatie despre lucruri dragi, aspecte și momente diverse, personaje memorabile, locuri și… reverii, în care, într-un fel, caută să se regăsească, se le fixeze în memoria scrisului. Se întîmplă asta sub semnul „*indiscreției*" rostite de prezicătorul Tiresias, „*conform căreia vei muri cînd nu-ți vei mai putea privi propria imagine*". Expresie a unei arte poetice/(prozastice). Se derulează, în povestire, un dialog, am zice platonician, conferit unui discurs epic firesc și magic deopotrivă, despre o ființă generică, cu o alcătuire multiplă care se păstrează însă într-un patent unic, cînd fiecare „*prin întregul complex de idei și sentimente participă la cosmos*", iar căutarea imaginii ființei – în oglinzi

convexe – înseamnă împotrivire la moarte. Lumea prozei se regăsește într-o „*infinitate de caractere, destine, întîmplări, particularități, începînd cu forma exterioară și încheind cu împărăția fără hotar a sufletului*". Putem regăsi imaginea scriitorului în cele spuse de Narcis: „*Neîndrăgostit de nimeni, sînt îndrăgostit de totalitatea omenescului, privindu-mi chipul, îi privesc pe toți frații mei muritori, mari cît sunt pentru noi stelele din eter numai pentru că ființele care ne privesc au puteri zeiești… […] Fiind fiecare din noi reflectare a lumii, exprimîndu-ne o exprimăm.*" La lectură, o privire evocatoare ne ia în primire sufletul. O proză de evocare și meditație, adesea în vecinătatea poeziei, prin raportare la „*marele nepătruns*".

Intrarea în universul prozei, ca și în lume, se face precum în povestirea *Pe cataligi*: „*Întîi mă adun înainte, sprijinit cu spatele de zid. Potrivesc piciorul pe lopățică sub semicercul de curpen, îl înfășor strîns sub genunchi peste atela proaspăt cioplită și lustruită, de fag, și mă înalț. Toate în jur se fac mai depărtate, mai mici. Deasupra, cerul! Repet experiența și cu celălalt picior, merg de-a binelea, merge trupul meu cu brațele în cumpănire, cu o umbră nouă, de pasăre străină, deasupra pămîntului noroios. Cît poate ține această improbabilitate?*" Încercări, speranțe, dubii, întrebări… Dar: „*Acum e bine, zic toate, cum m-aș putea întoarce. Dar nu este întoarcere.*"

Ridicată pe cataligii imaginarului literar, se consumă fascinația călătoriei. E în proza, în scrisul lui Aurel Rău o mare sete de călătorii, inițiate pe mapamond (v. *La marginea deșertului Gobi* – reportaj al austerității, *În inima lui Yamato*, *Grecia, călătorie incompletă…*), în mitologii și culturi, în expresii literare (poezie, proză, eseu, publicistică), într-o vîrstă generoasă, despre care am putea spune că e tot o operă a poetului Aurel Rău. A lui și a generațiilor și geografiei din care vine. Ieșit din vis sau reverie culturală, băiatul din *O zi de duminică frumoasă* descoperă bogăția naturii și frumusețea sărbătorească a zilei. Din asemenea frumuseți prozatorul edifică un cosmos aparte, clădit din diferite amintiri, trăiri, întîmplări, povești, peste care pune o amprentă personală. Și astfel în cartea de proze amintită mai sus sînt prezente: misterul –

unui turn abandonat de pe (și din proza) *Strada tipografiei*; descoperirea lumii printr-un mers… *Pe catalige*; confruntarea din muncile scrierii unui roman cu… *Stînca șoimilor*; memoria care îl duce pe narator spre fabulosul stîrnit într-o seară, pe cîmp, de un bărbat care aprinde… *Pipa de tușlean*… E, la prima vedere, un univers rural, dar nu numai, căci din el se încropește cosmosul, evocat cu dragoste scriitoricească, dacă se poate spune așa, într-o sumedenie de aspecte: viața pastorală, justiția, păsările, „*caii albi*" ai părintelui Buzdug, „*boii bunicului*", caii – iarăși, evocați și în poeme – dispăruți în fabulos peste graniță, groapa de apărare săpată de copii în zgomotul tunurilor, într-o stranie asociere a războiului și rugii – toate parcă ițindu-se să ne arate *Cum se naște o poveste*. „A nu se uita și semnificațiile culte" – avertizează prozatorul în proza *La moară la Făgădău*.

Staicule! – dezvoltă o seducătoare metamorfoză a omului, devenirea acestuia în lumea diversă, reflectată în imaginea unui om de zăpadă: „*Bătrînul Oancea n-are pe umeri cap. Are numai un oval, ca omul de omăt înaintea firtisirii cu doi cărbuni stinși, un morcov și o oală roșie răpănoasă, în schimb mîinile-i subțiri, cu vine groase, cu unghii vineții la margini dar tăiate îngrijit, sînt foarte concrete. […] Vorbele-i sînt stăpînite. Numai cînd rostește cuvîntul «tromf!» (la un joc de cărți, n. n.) literele devin nițel mai răspicate, cu ceva de sentință, de verdict, pentru că rar ratează cartea bună. […] rostul ivirii-i de vulpe e pentru știriciri despre ale prestațiilor comunale, concentrărilor în brigăzi de lucru, politicii. Iar pînă la noi, în viitor și în pagini, într-un singur scop: să repovestească o întîmplare de Crăciun. Din rațiuni pur estetice.*" Portretul e lucrat cu migală de artist plastic, cu atenție la detaliul care are o anumită semnificație. Repovestiri, reflectări ale unei lumi scoase din uitare și puse din nou în mișcare. Ce descoperim din asemenea proze? Pînă și *Hitașul*, ivit din „*rațiune utilitară*", se înscrie într-o rațiune mitologică, apărut ca îmbogățire de lume. Oamenii, după cum ni se spune, se nasc însemnați și ca atare, în viață, *însemnînd*, și ca Hitașul din poveste, murind „*neștiind, învingînd*". Inocență a trăirii într-un rost imuabil.

Viața la un moment dat pare liniștită, dar nu-i molcomă. Agresează nefirescul, durerea, tragedia, sfărîmarea iluziei: „*Războiul se apropia (v. Podul din Spațiu și timp. Apărarea pasivă), prin aruncări de buzdugane, bubuiri de tunuri, știai că nimic nu-l poate opri. Tinerii fuseseră pînă la unul încorporați și aruncați în linia focului…*” Podul metalic din centrul satului, minat de agresori, încă în picioare, invita la speranță: „*Construit din metal, cele două arcuri pe laturi, care bolteau într-un cer albastru în lungul balustradelor, păreau acum expresia unui suprem efort, de a ține imobilizat un spirit de iad. Vibrațiile la ultimele scuturări de șenile traduceau ceva dintr-o iluzie colectivă că inevitabilul poate fi oprit. Întreg încă, părea singura forță din ținut care se opune, prin liniște.*” Suprem omagiu al vieții așezate, în care legătura din bucuriile oferite de existența diurnă, domestică, și tradiție ca statornicie este strînsă! Aici, în această legătură se regăsesc copiii, părinții, copiii, respirația casei, bucuria înfloririi și a rodirilor, primăria, biserica și școala. Dar inevitabilul se produce: „*După explozia brutală și lungă, împrumutată de pămînt văzduhului […] – un termen de care se vorbea, în cele din urmă, sosise. […] Un timp, localnicii n-au știut: trebuiau să alerge la jelit, privegheat, căinat primul mare mort, de mai presus de vieți, căzut în valuri, sau la întîmpinarea, pe celălalt mal, a zeului, dintr-odată frumos, pe care figurine din templele asiatice îl înfățișează cu o coroană de cranii, cu mantii peste mantii de flăcări, cu spade negre și pumni de sînge, roșii?*” Impresionantă caligrafiere în cîteva cuvinte a unui moment care va fi înscris cu durere în istorie, cumpănă în alegerea între două dureri care, repede, se vor contopi. Un „*hronic*” despre front și schimbări nedorite se deschide, pribegii, societatea lui Groza și Zăroni, seceta care arde țarinile sau înghețul care semnalează retragerea din viață a unui tînăr bolnav, precum în *Toderică*. Paradoxuri identificate în cele mai curioase cuiburi ale existenței. „*Cum cineva l-ar fi comandat, în momentul declanșării aparatului fotografic, pe fiecare din fețe e aplicat un rîs exploziv, ca un plîns.*” (*Algebra*) Cînd „*Imaginea putînd spune, în felul ei, mai multe lucruri, sub o lupă.*”

(v. tot *Algebra*) Expresia poate da și ea o deslușire a scrisului lui Aurel Rău – lumea sub lupa prozastică.

Oameni simpli și personalități, oameni de aer sau oameni de fum, locuri fericite și peisaje, momente dureroase, efigii… *În povești cu Ion Creangă, Andrei Mureșanu în răsăririle magicului, Portrete la zile mari, Școli, Între două lumi…* Scriitorul se desprinde mereu din litera convențională, fără să piardă esența „*obiectului*” invocat/evocat, înzestrat cu nervul imaginarului. Nu simple exegeze, nici trecătoare memorii… Epicul ia cele mai neașteptate aspecte. Proiecțiile mitice pîndesc constant, în amestec cu poezia, ca în acea evocare a lui Lucian Blaga din *Întîlniri cu scriitori*: „*Elev la Cluj în ultimele clase, din 1947, proiecția aceasta mitică amenința să se amplifice. Deși prevenit prin alți moderni, pe care îi citeam cu o fervoare egală. Ca pe ceva ireal îl gîndeam pe Blaga stăpînind în părțile de sus, în lumea de verdeață a cartierului Mureșanu, umplînd toată partea de miazăzi prin lumina care scaldă dealul Feleacului.// Din această proiecție fabuloasă îl voi desprinde o viață, treptat, întîi prin prilejul prin care mi-l ivește conferința despre Dimitrie Cantemir. […] Îmbrăcat sobru, Blaga s-a ivit cu un teanc de pagini. Stînd pe un scaun în mijlocul spațiului vast, într-o atitudine modestă și depărtată, a citit, rostind rar, molcom, ireal. În expunere evoluau cuvinte folosite în poezia sa (unicornul, nepămîntesc, sfînt, plăsmuire, dojană), dar mai cu seamă disocieri și delimitări spre cît mai dreapta încadrare a filosofului, în tinerețe, pe malurile Bosforului, cultivat «cu metafizică și cîntec». Mi-am notat, dar expresia n-o regăsesc întocmai în textul publicat ulterior în Izvoade (Minerva, 1972): «Dimitrie Cantemir nu este un om, Dimitrie Cantemir este o legendă».*” O continuă urcare în legendă, sau descindere din aceasta.

Fiecare „*Singur cu spiritul locului*”, reflectat, acesta, în oglinzile celorlalți, care sînt și ale lectorului. Scrisul lui Aurel Rău se configurează, cum spuneam mai sus, sub semnele călătoriei – pe mapamond și în lumea cărților și a creației, de la reportaj la eseu – cu informație „*mireană*” și culturală extraordinară, poezie și proză, traduceri (care

înseamnă de asemenea cucerire de lumi), publicistică, management cultural. Trebuie să consemnăm aici și aventura scriiturii ca atare, cu o sintaxă proprie, greu de imitat, în poezie, proză sau eseu, izvoditoare de lumi prin îndrăzneala cuvintelor, fără să epateze. Scriitorul e un spirit viu, vagant, avid de lumi, dar, ca orice călător, are un loc-reper, o lume-reper, spre care se întoarce mereu, cum ar fi lumea de pe Valea Bîrgaielor. Scriam cîndva despre viziunea muntelui în poezia lui Ion Th. Ilea, Dinu Flămând și Aurel Rău, unde poetul clujean edifică imaginea dominantă. Tentați de asocieri, am putea apropia imaginea acestei creații de remarca făcută de scriitor, în *False proze*, privitor la Romulus Ladea: martor al lumii scrisului, „*s-a apropiat și ca de un pămînt cu altare, cu izvoare și scumpe depozitări, după cum o spun fețele luminate interior, degetele prelungi și sugestive, neliniștite, frunțile parcă aburite. [...] Bunătate, dragoste, compasiune, încredere, iată cîteva monade pe care Romul Ladea le alege, cu gesturi largi, din creația populară, din istoria locurilor, din faptele contemporanilor, cîteva fețe ale prismei prin care își propune să vadă lumea, deplin convins că se află în atingere cu straturile cele mai adînci ale ființei noastre morale și că plăsmuirile structurate după un atare cod, părinții și frații, femeile îndrăgostite, țăranii și cărturarii se situează pe drumul sacru, neumbrit, al marilor permanențe!”* Chipul de scriitor al lui Aurel Rău se poate descifra deci și în oglinda șlefuită dăruită unui artist plastic, ca într-o regăsire a propriului eu: tema țăranilor și a cărturarilor, a părinților și locurilor în care aceştia trudesc sau odihnesc (adesea veșnic, ca o încununare), a popasurilor de formare intelectuală sau strict literară, a marilor repere culturale domină în majoritatea prozelor.

Într-un interviu, definind o specie literară de sorginte japoneză, Aurel Rău mărturisea: „*haiku-ul îl naște peisajul, și-l comandă singur, tu ești doar un executant, un interpret al naturii*”. Scriitorul este un executant, un interpret al ținutului de pe Bârgaie și din împrejurimi, față de care a luat o distanță, ca „*atitudine*” estetică, pentru a-l pătrunde mai bine și apoi astfel să se întoarcă mereu în acest ținut, de tradiție și sufletesc-poetic deopotrivă. Răspunde unei chemări a marilor permanențe,

primit – ca să folosim o sintagmă din *Oameni de aer* – „*pe unul dintre cele mai înalte altare ale străvechimii*”, care, zicem noi, e literatura. În liniștea creației: „*O podea undeva scîrție ușor, o mașină de scris renaște din cînd în cînd, acolo cineva e conectat cu o stea, un comutator se aude răsucindu-se, comuniunea umană atît de greu obținută e liniștitoare, caldă; trama de sublim, sfîșiată: orele 12, fără un sfert!*” Scrisul continuă, cucerește înălțimile, desfide timpul!

Aurel Rău, „biobibliografiat” de Laura Goia

Victor Știr[*]

În general, o biobibliografie se justifică pentru un autor cu o operă demnă de luat în seamă, reprezentând, cu adevărat, ceva pentru cultura țării și marcând pregnant o perioadă de timp. Actul, ca atare, este cu supra de măsură acoperit în cazul scriitorului Aurel Rău care beneficiază de o *Biobibliografie*, realizată de Laura Goia și apărută la *Editura Școala Ardeleană* din Cluj-Napoca, în 2022. După dicționarele curente, biobibliografia cuprinde biografia unui autor, titlurile lucrărilor, ale celor privitoare la viața și activitatea lui, puncte pe care autoarea le urmează cu scrupulozitate pe parcursul a sute de pagini,cu neputință de urmărit, decât *in brevis,* în modesta noastră recenzie.

Un excurs biografic al autorului este binevenit, urmărind epura carierei scriitorului. Aurel Rău s-a născut în anul 1930, în localitatea Josenii-Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud, și este, la 94 de ani, activ, cu o operă prodigioasă, cuprinzând poezie, eseu, proză beletristică, memorialistică și, nu în cele din urmă, traduceri de poezie din mai multe limbi. Cartea a apărut în cadrul programului editorial al Bibliotecii Județene „*George Coșbuc*” Bistrița-Năsăud sub directoratul lui Ioan Pintea, la cea de-a 92-a aniversare a scriitorului Rău.

Autoarea, Laura Goia, este bibliograf al Bibliotecii „*George Coșbuc*”, filolog de formație cu studii în țară și străinătate, fiind în prezent semnatara altor patru volume, bibliografii, consacrate lui Ion Pop-Reteganul, Ion Ilieș, Andrei Mureșanu și poetei Veronica Micle.

[*] Victor Știr, scriitor, jurnalist, traducator, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Târgu-Mureș; e-mail: *victorstir@gmail.com*

Volumul de care ne ocupăm a apărut în foarte bune condiții grafice și beneficiază de un *Cuvânt înainte,* semnat de poetul și criticul literar Mircea Măluț, un text sintetic în care se amintește pledoaria lui George Călinescu pentru materiale documentare tipărite în limba română, a căror lipsă îngreuiază o muncă de sinteză, acestei opinii adăugându-i-se, neîndoielnic, și cea a lui Adrian Marino, autorul amplei, vestitei – *Biografia ideii de literatură*. *Volumul de față (...) reușește pe deplin să pună în valoare opera și personalitatea scriitorului Aurel Rău, autor cu activitate prodigioasă, fie și dacă ne-am opri doar la faptul de a fi fost peste o jumătate de secol redactorul șef al unei importante reviste literare, editată la Cluj-Napoca, și anume Steaua,* scrie Măluț. În continuare, este citat poetul și criticul Gheorghe Grigurgu care într-un număr al *Revistei literară* din 2009 scria despre Aurel Rău că este „*...cel mai important poet în viață al Transilvaniei*". În *Nota explicativă* pe care Laura Goia o plasează la începutul volumului, ca un argument pentru demersul său, precizează că a făcut primele cercetări asupra temei prezentului volum în 2016, și atunci a fixat cadrele lucrării cu intenția de individualizare conceptuală, prin asigurarea unei diferențe specifice de alte lucrări de acest tip, inserând o poezie manuscris, trei texte critice din volumele *Flori din cuvinte Expo 99* și din revista *Steaua,* dar și secvențe autobiografice. După fiecare volum de autor sunt inserate titlurile poeziilor, prozelor sau studiilor cuprinse, de asemenea, sunt introduse recenziile, respectiv cronicile literare aferente, după caz.

Dintre cei care au contribuit într-un fel sau altul la susținerea elaborării lucrării îl reținem, alături de alți scriitori, pe bibliograful și cărturarul târgmureșan Dimitrie Poptămaș, un ghid metodologic pentru autoare în anumite puncte ale muncii sale.

Este cutremurător motto-ul *Biobibliografiei*, versul lui Rău – *eu am venit pentru acest poem*, publicat în volumul *Lucruri și stele*, 2009, în care poetul își definește nu numai crezul literar, ci și destinul existențial. Dintre eseurile scriitorului, Laura Goia îl alege și inserează pe cel intitulat *Luceafărul,* din care, este memorabil primul gând al textului

foarte frumos: *Românii au în Luceafărul o avuție netransferabilă și universală. Cum ar fi Delta Dunării sau arcul carpatin.* Întregul text dă seama de posibilitățile lui Aurel Rău de a sonda, cu un amplu instrumentar cultural, gândirea mitică românească și tradiția culturii populare.

Important să subliniem, ca elemente ale biografiei, că poetul din Josenii Bârgăului a fost elev de liceu la Năsăud și Bistrița, de asemenea, a început studii universitare de filozofie și filologie terminate la Cluj, cu licența susținută la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. A absolvit și Școala de literatură din București, apoi a fost repartizat la Cluj, să lucreze la *Almanahul literar* care va deveni revista *Steaua.*

Privind relația cu literatura, scriitorul Rău arată în *Colaj,* pagina 37: *Înclinația pentru literatură o am dintotdeauna* și povestește amintirile unor femei aduse din sat, la țesut de covoare în casa părinților din Joseni, pe când era un copil foarte mic, cu talent de a recita și crea atmosferă în fața „auditoriului" care lucra la război. Întâia poezie i-a fost publicată în anul 1949, în suplimentul literar al gazetei clujene *Lupta Ardealului,* iar primul volum apărut a fost *Mesteacănul,* bine primit de critica vremii, inclusiv de George Călinescu, la 1953. Au urmat cinci ani de muncă la *Almanahul literar* (care a devenit *Steaua,* în 1954), ca secretar general al redacției conduse de A.E. Baconsky, în care lucrau Victor Felea, Aurel Gurghianu, Leonida Neamțu, Petre Stoica. În 1959, a devenit redactor șef al *Stelei* pentru patruzeci de ani, în care apariția revistei și a cărților personale a intrat într-un ritm firesc, natural, așezându-se, în ceea ce vedem azi opera scriitorului Rău, care, prin bogăția strădaniei personale, ne amintește versurile lui Coșbuc: *Picurii, strop cu strop/ Fac al mărilor potop.*

Amintim dintre cărțile semnate de Aurel Rău; poezii: *Septentrion*, 1980; *Versuri*, 1982; *Sepentrion, 1994; Lucruri și stele,* 2003; *Filmări de sus*, 2012; *Fântâni și stele,*2016; traduceri din Machado, Seferis, Perse, Kavafis, Blok, Masuo Basho, *Poeți francezi*; critică: *Scriitori, scris, cărți,* 2013. Altele, de ordinul zecilor – interviuri, corespondență, memorialistică etc.

Despre operă au scris importanți scriitori ca: George Călinescu, I. Negoițescu, Alexandru Piru, Gheorghe Grigurcu, Ion Pop, N. Manolescu, Alex Ștefănescu, Marian Popa, Constantin Cubleșan, de asemenea, Dinu Flămând, Petru Poantă, Irina Petraș, Olimpiu Nușfelean, Mircea Gelu Buta, Horia Gârbea și alții, în sinteze și importante istorii literare. Nu uităm importantele dicționare coordonate sau scrise de Teodor Tanco, Aurel Sasu, Eugen Simion, Mircea Zaciu-Aurel Sasu-Marian Papahagi, Dumitru Munteanu sau Andrei Moldovan.

Era și rămâne un fapt de fină diplomație în raport cu autoritățile păzitoare ale ideologiei sovietice restrictive, abilitatea redactorului șef al revistei *Steaua*, Aurel Rău, de a publica mai întâi traduceri din mari poeți străini și apoi a insera creații românești, socotite *nedigerabile* de cenzură. Perioada a fost nu numai grea, ci suficient de riscantă.

Probabil, gândul secret al autoarei va fi fost să scrie o carte care să conțină, cum se spune, totul despre scriitorul și omul Aurel Rău, în acest sens, *Biobibliografia(selectivă)* este valoroasă și pentru o consistentă secțiune de fotografii ale poetului, de la vârstă fragedă până la apariția lucrării. Este știut că, în popor, fotografiilor li se spune *icoane*, secțiunea cărții fiind o biografie în imagini, așa cum în biserici există o teologie vizuală. Și pe bună dreptate, fiecare crâmpei de viață fixat pe hârtia fotografică angrenează o emoție din ținutul natal sau străinătate – din Grecia până în Japonia, bucuria unei întâlniri sau evocă evenimente literare, cu participări remarcabile, la care Aurel Rău a participat și a lăsat acolo o parte din sinele sensibil.

Realizarea Laurei Goia este semnificativă pentru caracterul său sintetic cu privire la opera lui Aurel Rău, autoarea mărturisește în *Nota explicativă* beneficiul sfaturilor autorului, sporul de lumină al anumitor precizări aduse unor evenimente mai vechi despre care documentele s-au împuținat. Întâlniri literare și cărți intră în frontul prezentei lucrări, prin presa literară, alături de poezie, critică, eseu, note de călătorie, interviuri, cu o fidelitate care greu se crede că ar putea fi viciată de vreo omisiune.

Prin consultarea *Biobibliografiei* se descoperă că întreaga operă a scriitorului este așezată, sedimentată, într-o lucrare care conține mai bine de o sută de titluri de volume, cât va fi numărând *biblioteca-Rău*, scrisă într-o viață dedicată exclusiv scrisului.

Chiar dacă, la noi, acest gen de lucrări este mai restrâns, demersul Laurei Goia este neîndoielnic meritoriu prin precizia științifică, acribia cercetării, anvergura globală a lucrării; cele patru volume publicate până în prezent reprezintă serioasa opțiunea pentru o carieră de biobibliograf în desfășurare matură, responsabilă, majestoasă. *Biobibliografia*-Rău o face pe autoare vizibilă la nivel național.

Școlile prin care a trecut Aurel Rău

Vasile V. Filip*

La aproape 93 de ani (n. 9 nov. 1930), Aurel Rău a prefirat nu o epocă, ci – după propria-i mărturisire (într-un interviu din 2011, la Bistrița) – patru; care – toate – l-au „*zguduit*” și l-au făcut să deschidă larg ochii spre lume, ca tot atâtea dimineți cu soare nou, în care mama ți-ar spune „*Scoală, duglișule, ori iar vrei să te pupe și să te spurce cucul arminesc!*”. Prima – un capăt de epocă interbelică, de prin anii ’36–’40, când „*începusem să cam știu ce se petrecea în jurul meu*”. A doua – sub „*stăpânirea ungurilor*”, dintre ’40 și ’44, care, contrar atâtor elemente de senzație ulterioare, „*n-a fost atât de dură”.* La finele acesteia, acasă, la Josenii Bârgăului, „frontul a trecut prin curtea, casa și grădina mea” (dat fiind că un pod alăturat fusese anume distrus). A treia – cea a maximei agresivități a comunismului, din anii ’47–’65, când „*eu nu știam că toți acei oameni de cultură [...] pe care-i admiram, din perioada interbelică, erau acum în închisori, băgați într-un laborator al morții, într-un alt Auschwitz*”; și când, instinctiv, românii au apelat majoritar (ca, de altfel, în mai toată istoria lor) la „*apărarea pasivă*”, prin care autorul înțelege „*conservarea etniei, crezând*”. Ultima epocă ar fi cea contemporană, de dinainte și de după 1989, pe care toți o știm și care, poate, tocmai de aceea, n-a mai fost convertită literar, în proiectata tetralogie memorialistică, rămasă așadar o trilogie, sub tilul generic *Spațiu și timp*, cu volumele: *Ochiul de acvilă* (2011), *Apărarea pasivă* (2011) și *Între două lumi* (2013).

* Vasile V. Filip, Prof., membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *vasilefilip09@gmail.com*

„*Sunt un strigoi al cărui timp s-a prăbușit – concluzionează autorul în același interviu, în jurul vârstei de 80 de ani – timp aruncat la coș, precum apa din covată, dar cu copil cu tot*.” Recuperarea copilului (în ambele sensuri, metaforic și propriu) ar fi, deci, marea miză a prozei memorialistice a lui Aurel Rău, mai ales că – rememorând – „*nu dau nicăieri peste înțeleptul din psihologia mea, tot timpul dau peste copilul care am fost*”. Sigur că nu o vârstă fizică e recuperată, ci o anume prospețime specifică a simțirii, o perpetuă mirare în receptarea lumii și o disponibilitate pentru „*jocul*” creativ. Căci „*trecutul, încremenind, devine spațiu, iar spațiul, dănțuind, devine timp*”, spune el într-una din prozele sale memorialistice, încă din 2000, prefigurând genericul viitorului ciclu.

Ca fost dascăl, autorul acestei modeste evocări și-a propus să urmărească (precum într-un *Bildungsroman*) mai ales școlarizarea protagonistului (care vorbește despre sine la persoana a II-a, ca într-un sfat de taină cu sine însuși), la Josenii Bârgăului (ciclul primar), la Năsăud și Bistrița (ciclul gimnazial și liceal), la București (Școala de Literatură „*Mihai Eminescu*”) și la Cluj (ciclul universitar). Altfel spus, și-a propus să reconstituie imaginea unei școli pe care nu a cunoscut-o direct. Numai că, pe de o parte, aș fi vrut să reconstitui în primul rând imaginea unei școli a locului (despre care, oricum, autorul vorbește cu preponderență); iar pe de altă parte, Aurel Rău este structural un poet, iar pentru un poet totul este semnificație, totul este „*școală*” și învățare. Așadar, dacă comentatorul și-a propus o selecție tematică, reductivă („spațiul tipografic” bate, în periodice „*spațiul matrice*”), autorul comentat l-a atras (precum apele adânci) spre începuturile formării sale, spre satul tradițional ca primă și fundamentală „școală”. Asta s-a întâmplat cel puțin în volumul *Școli – un infinit* (Editura Atos, 2000). Volum de care, ca etnolog și cercetător al satului tradițional (al cărui crepuscul l-am prins și eu, la începutul anilor 60), nu m-am mai putut desprinde, cu tot efortul la care te supune sintaxa alambicată a memorialistului și stilul abundent metaforic, de extracție poetică.

Din primul capitol al mai sus amintiului volum, *Să te joci* (capitol în care memorialistul „*se joacă*” comentând o fotografie a părinților de prin 1923), aflăm că Aurel Rău s-a dezvoltat într-un mediu cu străbunici bărbați veniți de pe Câmpie (un Toader Chibulcutean, din Lumped) sau chiar din Macedonia (un Mihăilă Grec), mediu în care bărbații erau cei care „*veneau*” (ca-n basme), femeile fiind, simbolic vorbind, una cu Pământul-Mamă, întruchipând, așadar, autohtonia.

Sentimentul spațiului (titlul altui capitol, anticipând genericul trilogiei) la acești strămoși, ca și la autorul-copil (perpetuu), emană din ochiul privitor, care-l centrează, și se desfășoară pe două axe „*de coordonate*”: una mică (N-S), și una mare (E–V) – după modelul Văii Bârgaielor, am putea zice – conturând ovalul unei elipse și iscând o întreagă salbă de toponime: „*Muncele și Heleșteie, Poduri și Podireie, Coaste și După Coaste, Dealuri și După Dealuri, Strungi, Fețe, Secături, Zăpodii, Table, Dâmburi, Obreje, Râpe, Dosuri, Pripoare, Hologuri, Picioare, Capuri*” (p. 32).

Urmând firul unei metaforice deveniri „*școlare*”, memorialistul își intitulează cel de-al doilea capitol *Prima sală de clasă*, dar vorbește nu despre *clasă*, ci despre *casa* tradițională și universul domestic, enumerând cu vădită plăcere vocabule regionale precum *tușleni* (tulpini de porumb), *coardă* (sabie), *hitaș* (hăitaș, dig de nuiele), *stative, urzoaie* (în rotirea cărora vede „*o metaforă a planetei*”), cameră *de părade* (pentru expus), *cipcă* și *zăgară* (dantele, albă, respectiv neagră), *platăn, ler, curcubătă* de tras băutura din *ol* (damigeană) *suslă* (țuică la prima fierbere), *gâf* (covată mică)*, bocaua* (glastre de lut), *cișea* (de porc), *procuț*, adică acoperitor de *merinde*; enumeră soiuri de mere (*bloabine, polnice*, *batule, oarzine...*). Asta pentru că, în *Limba română* (titlul celui de-al treilea capitol), „*Dacă tot ce intră în fondul principal e definitiv și pur ca lacrima, pe cercuri concentrice și mereu mai largi nu mai contenesc florile de răsură și rămășițele fosile*” (p. 28). Dar și pentru că poetul *in nuce* recepteză limba astfel încât „*urechile văd, privirile aud*”, adică expresiv-sincretic. De unde „*ursuzenia, ca de meduză, a cuvintelor cu z, inițial sau final: zăplaz, zăvoi (ca fel de*

mâncare), zăvod, zăduf, spânz, zodie, zăvor [...] – toate înfricoșând". „*Putere mai mare (decât cea a cuvintelor, n.n.) nu vei avea*" (p. 30), concluzionează memorialistul-poet.

De altfel, un alt capitol se intitulează tocmai *Puterea cuvintelor* (unde *tânaț* e declarat „*cuvânt pentru auz*", pentru că scârțâie și avertizeză cine și cum vine; iar *ocolul* e „*o vastă scenă a lumii*"). Dar mai ales capitolul *Cuvântul vatră* cată a ne convinge nu doar de etimologia autohtonă a respectivului cuvânt (amintită, oarecum în trecere și doar la final), ci mai ales de ideea că lucrurile sar din cuvinte, precum floricelele de porumb (*cocoșii)*, creând apoi „*priveliști de priveliști*", „*ingenioase, termitice arhitecturi*" ale spațiului domestic, de pildă – și aici etnografia chiar se prelungeşte în poezie, memorialistul devenind un adevărat „*miliardar de imagini*", un Ion Vinea... în proză: vitele au, pe lângă „*buchetul de arome al unor amestecături*", „*aghezmă de slatină*"; la dormitul în fân, „*firele de argint, de ceară, de sârmă, cântă, scâncesc, tresar, troznesc*"; iar numele diverselor secțiuni ale spațiului domestic (*stupina, șoprul, corla, cotețele*) sunt pentru „*A le pronunța!*".

Plăcerea enumerației, în evocarea unei magazii de unelte, amintește atelierul lui Moș Chiorpec Ciubotariul, de la Creangă: „*Felurite clești, potcoave, cuie, badoace cu unsori, teocul și cutea cu ilăul, pentru ascuțit coasa, ciocane și rașpauă, belciuge, biciul, un ciur, șuruburi, perii, curele, sârme, amnare. Unde înșirarea nu poate avea capăt. Unde homo faber e una cu Cato cel Bătrân și cu Gânditorul neolitic*". Asta pentru că memorialistul-poet e convins că poate pune „*să vorbească, de la un timp, în locul omului, lucrurile*" (p. 68). Idee ce ar putea sta ca deviză a prozei memorialistice a lui Aurel Rău.

A doua sală de clasă ar fi fost, pentru Aurel Rău, traversarea comunităților de vârstă ale satului, începând cu cea de copii, ale căror jocuri și practici sunt tot atâtea trepte de formare: pescuitul pe râu cu sacul și *stolgicul*, culesul florilor de tei, soc, sânzâiene, udarea cununii seceratului, pipa și cetera de *tușlean*, omul de bostan, învățarea *fâșcăitului* („*o domnie a sunetului*") și a *cimil-urilor*, o dată cu limbajul lor „*gras și îngălat*", mersul pe catalige, la sorocul lor, „*cu brațele în cumpănire,*

cu o umbră nouă, de pasăre străină, deasupra ochiurilor de apă" (și iată cum, din nou, o practică cât se poate de terestră, în noroaiele toamnei, se transformă în imagine autoreflexivă). Dar mai ales desfăcatul porumbului e o fiestă folclorică, la care „*doctorii de mâine în folclor și arheologie de eresuri pierd, prin absență, aur*". Memorialistul reproduce, pentru exemplificare și răsfăț, o variantă locală a basmului *Doi feți cu stea în frunte.* Șezătorile toamnei vin, pentru adolescenți, cu inițierea în „*măscările și realismul erosului*", cu „*slobozirea la pupături și strâns în brațe*"; vin cu *tiercul* finalului de sezon și cu *vergelul* din seara Anului Nou.

Marele festival folcloric al satului tradițional îl aduce însă iarna, mai întâi cu „*oamenii de omăt*" și patinajul cu o patină de lemn pe piciorul drept și cu o *horțoabă* pe cel stâng, apoi cu obiceiurile de iarnă (*steaua, viflaimul, buhaiul, Irozii, pugușorul*). Ba chiar *Berea* – aflăm – avea la Joseni și o variantă pentru copii. Întreagă „*salba aceasta de sărbători de iarnă, fiecare începând înfiorat cu o zi de ajun și încheindu-se cu o plină de regrete a treia zi, nu lasă pe dinafară nici o vârstă, nici un suflet, nici o componentă a vieții. Cu toatele, desigur, cuprinse în infinitatea de accepții ale noțiunii de joc*" (p. 103).

Mai sunt trecute în revistă, ca experiențe de învățare, cele ale erosului („*bătălii ale vieții pentru viață*"), ale poreclelor și numelor, ale formulelor de binețe, ale mâncărurilor de post, ale „*lucrului manual*", cu aproape infinite specializări, creatoare de categorii profesionale restrânse, dar atât de ilustrative pentru structurarea unei civilizații străvechi și bine așezate: fierarii, olarii, pietrarii (creatori de cruci, adevărate „*luntrii de străbătut vămi*"), ghețărari, tocilari, dubălari, cărbunari, fântânari, curelari, ciobani, ciurdari, dobași, ciubărari, *ardăi* (paznici de câmp), *hoheri* (hingheri), căldărari, ursari, hornari (cu galoanele „*imens mărite ale unui general întors din infern*") etc., etc.

Ultimul capitol, *Sărinul*, împinge experiențele rural-terestre ale novicelui în cosmos, memorialistul amintindu-și nopțile de vară, în care „*haidamaci de 12–14 ani pasc caii*", contemplând constelațiile și reiterând poveștile lor. Povești ale unui sat proiectat cosmic, începând

cu numele constelațiilor: *Grebla* (Orion)*, Teleguța, Bouarul, Crucea, Peștii, Racul, Șopârla, Iepurele, Lupul, Vulpea, Capra, Vulturul, Corbul, Păunul, Lebăda, Găinușa* (Pleiadele).

Așa se face că Aurel Rău își înțelege școlarizarea ca prelungindu-se în... infinit (vezi titlul volumului comentat: *Școli – un infinit*).

Este cadrul moral-filosofic în care Aurel Rău se înțelege pe sine și își explică devenirea ca om și ca intelectual. Un cadru necesar mai bunei receptări a oricăreia dintre prozele sale cu substrat memorialistic, cu deosebire ale celor care, în amintita trilogie, se referă la anii de școlaritate propriu-zisă. Una dintre acestea (din volumul I, *Ochiul de acvilă*, al trilogiei *Spațiu și timp*) se numește *Școala primară* și ne vorbește despre începuturile școlarității, ale copilului cu tăblița în trăistuță, cu o învățătoare nașă de botez, dar care opera „*cu un liniar care mușca din podul palmei*". De altfel, ca și soțul ei, directorul, „*venit din sud, un rătăcit între naturi mai greoaie, ungurene*", altoind și el, la nevoie, cu „*metrul*", un leț cioplit frumos, în patru muchii. Dar, altminteri, bun grădinar și bun organizator de serbări școlare, cu „*foc de tabără*" la final de an. Aceștia, împreună cu alții, asupra cărora memoria povestitorului aruncă o aură de lumină (precum ofițerul rezervist basarabean, care va fi destituit în 1940, „*pentru necunoașterea limbii maghiare*", precum învățătorul cel bătrân, tatăl dăscăliței-nașe, precum preotul din sat, inițiator al copiilor în poveștile biblice, care nu se supără nici măcar când protagonistul îl înțeapă din precipitată bună intenție cu penița), toți aceștia – ziceam – ‚cu vorba blândă și cu gestul uneori dur, cu puterea exemplului și cu implicarea elevilor inclusiv ca salahori pe șantierul școlii în construcție, transmit copiilor un set de valori cardinale (aflate azi în suferință): „*mamă, tată, țară, rege, Dumnezeu*" – treptele unei morale urcătoare în... infinit. Și pun mințile acestor copii „*la tocat pe ilauă de aur*", adică la ascuțit, după modelul coasei. Nu întâmplător, povestirea *Școala primară* e structurată în 14 episoade, în care cele referitoare la experiența elevului alternează cu cele referitoare la efortul epopeic al comunității pentru construirea unei școli confesionale proprii, al cărei edificiu memorialistul (crescut,

așadar, odată cu școala) îl contemplă nostalgic în ultimul episod, în prezentul narării (2005).

O altă povestire din același volum se numește *În orașul școlilor*, oraș nenumit, dar în care recunoaștem cu ușurință Năsăudul anilor 1942–1944. La 12 ani, protagonistul își lărgește orizontul formării școlare cu un alt mediu (semiurban), cu o altă vale (a Someșului), cu alți decidenți politici (ungurii, după Diktat), dar o face nu fără rădăcini deja formate, deja destul de adânci ca să nu-l risipească vânturile istoriei. Aici, la Gimnaziul Fundațional „*Francisc Iosif I, împărat și protector*" (pe lângă care mai funcționau în oraș încă trei școli, „reală", „*de opt clase*" și „*de fete*"), Aurel Rău are colegi nu doar de pe Someș, Bârgău și Budac (care formau majoritatea), ci și din Maramureș, Dej, Secuime, Lăpuș, Codru, Almaș, întâmpinând un „struț de graiuri și obiceiuri". Dar și un „*context de asprimi*" cazone, justificate prin mentalitatea belicoasă a noilor autorități și prin „*vremuri de vijelie sângeroasă, când moartea și distrugerea își iau victime în jurul nostru*" – lucruri despre care se vorbește încă în discursurile de deschidere. Până și uniforma anului întâi este una de culoare kaki. Se pretinde „*ținuta disciplinată, supunerea necondiționată față de autorități, față de profesori, respectarea regulamentelor internatului [...], îngrijirea edificiului școlii*", menționează memorialistul, citând din îndatoririle prevăzute de regulamente (p. 125). Limba de predare este româna (cu excepția limbii, literaturii și gramaticii maghiare, și a unor „*cunoștințe politice*" și de „*apărare națională*"), pentru că beneficiarii Diktatului se străduiesc să ia în considerare „*compoziția națională a populației*". La mare prestigiu se află tocmai însușirea limbilor: latină, germană, franceză, maghiară, română. O importanță deosebită se acordă gimnasticii și formării fizice, iar „*octavanii*" fac chiar instrucție militară. Maghiara se învață mai ales prin cântece și poezii, „*care stau sub aură sacră la toate popoarele*".

Profesorii, evocați doar cu inițiala majusculă, sunt diferiți ca profil moral, dar serioși și bine pregătiți, grevați de ticuri verbale sau chiar punitiv-comportamentale. Religia este predată de doi preoți, greco-

catolic și ortodox, primul instituind un regim mult mai sever de abstinență alimentară și comportamentală („*a nu vorbi, a nu râde*") în Săptămâna Patimilor. Două fete de la o școală din alt oraș (Bistrița?) vor suferi o eliminare de trei zile și scăderea notei la purtare numai pe motivul că au primit scrisori de dragoste de la colegii protagonistului, în această perioadă.

Notele sunt 3–2–1, corespunzătoare unor calificative generice, la care se adaugă, rar, calificativul „*excepțional*". Directorul primește, la ora 10, raportul celor opt șefi de clase privitor la regimul de prezență. După-masa, pregătirea lecțiilor se face în „*silenții*" (săli de meditații) supravegheate destul de relaxat de „*octavani*" (numiți și „s*tudenți*") și sprijinite de „*corepetitori*" și chiar de „*examinatori*" (din clasele a V-a și a VI-a), care acordau calificative simplificate („*DA*" sau „*NU*"). Șefia dormitoarelor revine „*septavanilor*" (care dădeau deșteptarea la ora 5), iar deplasările prin oraș, în coloană, erau coordonate de cei dintr-a IV-a (care puteau administra chiar pedepse constând în lovituri de băț, dar numai în incinta școlii și internatului). Chiar mesele de la cantină erau supravegheate de elevi dintr-a III-a, care, pentru chicoteli sau alte neorânduieli, puteau să te țină în picioare minute bune.

Exista un șef suprem peste elevi – „*ductorul*" – „*octavan*" (chiar dacă aceștia erau mai scutiți de cătrăria administrativ-organizatorică), care administra pedepse (lovituri de băț împricinatului aplecat peste un scaun fără spetează, încât palmele să-i atingă podeaua), conform unor „*fișe personale*", care consemnau abaterile în timp (o săptămână) ale elevilor din clasele mai mici. La rându-i, „*ductorul*" era verificat de profesorul „*de gardă*", prezent câte o săptămână la programul de după-masă și seară al elevilor interni, dormind într-o cameră anume. Aici vor veni la raport protagonistul și încă un coleg, pedepsiți fiind pe nedrept de „*ductor*" (care le încurcase fișele). Acesta recunoaște că se putuse strecura o greșeală, dar împricinații vor mai primi câte două bețe și din partea „*profesorului-pedagog*", deranjat: „*să nu mai bată la ușă, măgarii!*".

„*Droaia de ierarhii, căprării, între straturile de subiecți funcționa impecabil, de sine stătător, sub ochii de Argus ai conducerii, totuși, civile*” – concluzionează memorialistul, a cărui privire retrospectivă pare a fi mai degrabă respectuos-admirativă, decât resentimentară.

Anul al doilea, 1943–1944, se va desfășura în aceleași cadre organizatorice cazone, dar mai întunecate de contextul politico-militar (dezastrul din Rusia, capitularea Italiei), astfel încât anul școlar se va încheia încă de la început de aprilie, cu două luni mai devreme decât precedentul.

„*Per aspera ad astra*”, pare a sugera trecerea în revistă a școlarității propriu-zise a lui Aurel Rău, atât cea din satul natal, cât și cea de la Năsăud. Dar, dacă o coroborăm cu educația informală primită în familia tradițională și în satul natal (descrisă în volumul din 2000, *Școli – un infinit*), care se încheia tocmai cu contemplarea nocturnă a „*astrelor*” și cu o concluzie tranșantă a memorialistului („*Nu, cu nici un preț de dat satul pe oraș!*”), atunci parcă ne vin în minte două versuri blagiene: „*Zodii sunt și jos, subt țară / fă-le numai să răsară!*”

O laudatio – Aurel Rău

Mircea Măluț[*]

Cărturar fin, sensibil la inserția livrescă în limitele potențării actului liric, purtând dulcea povară a cuvântului (*cum atât de mult m-am temut/ pentru orice literă*) cu o atitudine productiv-defensivă (*Sunt omul ce parează, înfruntă și se-așterne/ Sub trenul vremii*), Aurel Rău și-a croit, cu răbdarea și decența proprie eului conștient de valoarea sa, un drum ascensional estetic.

Pe bună dreptate Gheorghe Grigurcu, unul dintre cei mai importanți critici de poezie, afirma că „*Aurel Rău, azi aproape octogenar, e în opinia noastră cel mai important poet în viață al Transilvaniei.*"

Între timp, „*aproape octogenarul poet*", este chiar nonagenar, timp în care a continuat să se situeze, ca scriitor și intelectual, „*pe înaltele reliefuri*" ale culturii românești.

Când vorbim de scriitorul și intelectualul Aurel Rău trebuie să avem în vedere mai multe coordonate culturale.

Am începe prin a sublinia maniera în care a condus revista *Steaua* mai bine de un jumătate de secol, revistă aflată printre cele mai importante din peisajul revuistic românesc, una ce a jucat un foarte important rol în depășirea poeziei proletcultiste și angajarea pe drumul poeziei ancorată în estetic.

Atent la repunerea în circulație a unor autori, multă vreme interziși de noii cerberi culturali aduși de tancurile sovietice, conducătorul *Stelei* îngrijește ediții de reconsiderare critică – „*Ion Pillat, Poezii*" (1965), Lucian Blaga, antologie, Editura Tineretului, colecția „*Cele mai frumoase*

[*] Mircea Măluț, poet, scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *mirceamalut@yahoo.com*

poezii, 1967 și „*V. Voiculescu, Poezii*”, antume și postume (1968), – cu un real ecou în rândul generațiilor mai tinere, care astfel își făceau contactul cu o parte din marea poezie românească.

Scrisul domniei sale, de la poezie, la proză sau critică literară, denotă un real talent, unul recunoscut și recompensat prin câteva premii literare (inclusiv unul al Academiei Române, din 1969).

Nu mai puțin impresionantă este opera de traducător, aici regăsindu-se traduceri din Antonio Machado, Poezii și poeme (1964), Gheorghios Seferis (1965 și 2000), Constantin Kavafis, Poezii, 1971 – Premiul pentru traducere al Uniunii Scriitorilor din România – și 2006), Saint-John Perse (Poeme, 1969; Poeme alese, 1983; Opera completă, 2007); Alexandr Blok, poemul 12 (1972); o antologie de Poeți francezi (șase secole de poezie, de la Charles d`Orléans la Ives Boneffoi, 1987); Matsuo Bashô, Note de drumeție (proză și versuri, 1998); Victor Hugo (cu titlul „*Cu Victor Hugo prin trei veacuri*”, 2003; cuprinzând 22 de poeme, din tot atâtea volume ale marelui romantic francez – însoțite de un comentariu critic); Poeți simboliști francezi (antologie, 2015).

Rămân, de asemenea, pagini memorabile scrise după câteva „*întâlniri admirabile*” cu mari poeți ai lumii, români și străini: Saint-John Perse, Lucian Blaga, Ilya Ehrenburg, Tudor Arghezi, Yasunari Kawabata, George Călinescu, Ernst Jünger, M.R. Paraschivescu, Ghiorghios Seferis.

Pentru toată activitatea în aria culturală – care, în bună măsură, este reflectată în lucrarea Laurei Goia, *Aurel Rău. Biobibliografie* – i se conferă, în 2002, de către Președinția României, Ordinul „*Meritul Cultural în grad de Cavaler*”.

Un scriitor cu școală

Veronica Bălan*

Zi de toamnă ploioasă. Cer sumbru, aer rece. Și, totuși, acestea par un decor desenat în exterior cumva, fiindcă aici, înăuntru, e cald. Unde înăuntru? În școală și în suflet.

Este jumătatea lui octombrie și, într-o școală de la sat, e forfotă. Toată lumea se precipită, vezi profesoare în rochițe elegante ducând un scaun, o măsuță, vezi copii repetând poezii sau cântând în surdină într-un colț de coridor. Toată lumea zâmbește și toată lumea e emoționată.

Apar invitații. Se adună pe coridoare, povestesc. Câțiva, mai în vârstă, foști elevi ai școlii, se uită nostalgic în jur și murmură ca pentru ei „*Nu mai recunosc nimic…*” Cineva recită o poezie cu voce puternică așa, din senin. Lumea se înmulțește: inspectori, televiziune, scriitori, primar, doctori, membrii Academiei, o concentrație mare de oameni valoroși pe metru pătrat. Zâmbim și înghițim în sec – e copleșitor. Se aude: „*A venit!*”

În fața școlii, dintr-un microbuz alb, coboară el, scriitorul, cel care a dăruit numele școlii – Aurel Rău. E impresionant cum stârnește în fiecare om dorința de a fi aproape de dumnealui, de a-i strânge mâna, de a se fotografia cu el. Simt că fac parte din istorie. Scriitorul zâmbește, se uită blând, vorbește așezat. Emană multă răbdare, primește toată această desfășurare de emoții și energii cu naturalețe și calm. Mângâie cu privirea școala, intră încet în ea și se bucură de oameni. Trece de la unul la altul cu câte o vorbă de spirit, caută din ochi cunoscuții, ne vorbește.

* Veronica Bălan, Prof. Dir. al Școlii Gimnaziale „Aurel Rău”, din com. Josenii Bârgăului; e-mail: *balan.veronicajb@gmail.com*

Așezat în rândul din față, soarbe cuvintele copiilor de pe scenă. Sunt poeziile dumnealui recitate de elevii școlii. Fetele țin în mână buchete de levănțică legate cu o panglică pe care scrie titlul poeziei recitate: *Mesteacănul, Grădini brumate, Mărul roșu, Presimțire, Dezvăluiri…* Copiii recită și zâmbesc ușor. La final, îi oferă scriitorului poeziile transformate în flori, buchețele mov care se plimbă prin sală poposind în mâinile doamnelor.

Citesc un pasaj din cartea dumnealui – *Școli 5 și 7 și 4 ani.* Este același fragment care mi-a ținut loc de discurs la început de an școlar: *…Cum ai porni dintr-un basm, prin dimineață... În acest mers important... se și face o lumină mare, a școlii!* Citesc și văd licăriri umede în ochii scriitorului, am deschis o portiță în timp, s-au năpustit amintirile, iar sufletul a vibrat.

La fel s-a întâmplat și când aerul încăperii s-a umplut de cântece populare în sunet de vioară sau de cimilituri deseori ironice sau amuzante de șezătoare. Elevii școlii au ținut deschisă portița aceea din timp prin curățenia vorbelor, energia și veselia lor. O lume arhaică s-a revărsat pe acea portiță în sufletele tuturor. Oamenii au râs, au oftat, au rezonat. Și toate acestea s-au întâmplat fiindcă un mare cărturar ne-a călcat pragul și ne-a lăsat un nume să îl purtăm mai departe. Fără să știm, ne-am transformat dintr-o școală oarecare într-o școală cu identitate aparte. Și lucrul care tulbură este această reîntoarcere la copilărie, la primii ani de școală, reîntoarcere simbolic onorată tocmai prin această jertfă de nume. Mulțumim!

Dialog cu Aurel Rău

Ioan Pintea [*]

— *Domnule Aurel Rău, casa dumneavoastră este o casă plină de icoane ortodoxe, un loc în care duhul zugravului, al pictorului anonim, și-a pus pentru totdeauna pecetea sfințeniei dreptmăritoare. Vorbiți-mi, vă rog, despre această vecinătate spirituală: locuire, loc, icoană...*

— Vorbiți de o pasiune care s-a născut în consens cu reprezentări care în sufletul meu vin din copilărie, și care pasiune, prin dimensiunea artei, amenințase la un moment dat să devină pentru mine înrobitoare. Am umblat spre realizarea unei ilustrări a tuturor centrelor de pictură religioasă – sub forma icoanei pe sticlă – din Transilvania. S-a realizat cât s-a putut, dar vă dați seama ce lucru temerar înseamnă acesta, pentru că în orice lucrare cu gravitate pândește un infinit. Așa cum aceste picturi erau destinate să fie în casele oamenilor, icoanele tuturor pictorilor iconari pe sticlă transilvăneni stau cu mine în aceeași casă, cântând de toate frumusețile de culoare și de toate sărbătorile calendarului ortodox.

— *Care este relația dumneavoastră cu* ***Sfânta Scriptură*** *și Biserica?*

— Există, fără doar și poate, o relație permanentă cu marea carte a cărților, relație de cititor. Traducerea lui Gala Galaction are prioritate în lecturile mele, dar dispun și de alte ediții, când aș fi preocupat de exactitatea unui termen sau de mai amplă lămurire a unui context. Născut fiind la sat, Biserica a însemnat pentru mine prima mare instituție de cultură (era firesc să fie așa în 1940), alături de revelația creației populare, rezidând în cântecele rituale și în toate celelalte tradiții

[*] Ioan Pintea, Poet, scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *ioanpintea2002@yahoo.com*

folclorice. La Biserică mergeai cu părinții de la anii cei mai fragezi și, fără să știi, odată cu noțiuni denumind lucrările naturii, intrai, înaintea învățării alfabetului, în posesia unor termeni coborând întrauriți din Luminile Bizanțului. După cum observați, nu vă vorbesc ca un practicant religios, de altfel, ne apropiem de probleme care angajează intimitatea strictă, care nu întotdeauna se confesează. Dar cred că pot vorbi de un fond religios al sufletului etnic, căruia fiecare dintre noi îi aparținem.

— *Poezia pe care o scrieți are, de cele mai multe ori, o semnificație profund creștină. Credeți că este în stare poetica modernă să transmită cititorului contemporan mesajul creștin pe care acesta îl așteaptă?*

— Eu rămân în credința că mesajul creștin vine din tipare adânci, așa cum la poeții ardeleni: Goga sau Blaga. Cunosc ce înseamnă orizontul creștin în poezia voiculesciană. Cred că esențial pentru cultura română este la Voiculescu acea poezie cu componente religioase care nu exteriorizează factura de rugăciune, de pildă, ci încarcă de spiritualitate creștină întregul poetic al poemului. Acea interiorizare maximă, care îi dă dreptul să spună: „*Eu calc pe spirit pur*". Cred că poezia contemporană poate să transmită mesajul creștin numai prin intermediul metaforei, prin ceea ce conferă spiritualitatea realității estetice. Cred că poezia care are ca obiect mărturisirea directă a credinței contează ca literatură numai dacă a devenit, în primul rând, transfigurare artistică și revelație a unei stări în care trăirea poetică revelează ceva inedit din sfera esențelor. Probabil că există un suport creștin care se transferă la mine până la nivelul cuvintelor. Să vă spun drept, eu cred că ele, cuvintele, au o putere magică; iar de cele malefice sau funeste parcă mă și tem să mă folosesc.

— *Aveți grijă, numele de familie este Rău...*

— Aici poate ar trebui să vă spun că am o părere proprie despre numele meu, care este un grup de sunete indoeuropene, și nu înseamnă ceea ce adjectivul, după transformări semantice suportate în timp, spune. Numele de familie Rău e unul și același cu Rou (la germani) și cu Rao (la indieni). Sunt la ordinea zilei două personalități politice cu acest nume în respectivele universuri! Deci: hazarde-se cineva să le traducă!

Aici aș pune, referitor la devenirea românească a cuvântului, și formele Reu sau Raus.

— *Aveți o definiție pentru sărbătoare și sărbătoresc?*

— Fac între ele distincții foarte nete. Sărbătoarea poate exista în sufletul omului fără să îmbrace un veșmânt sărbătoresc. E sărbătoare și nașterea unei tragedii și a unui cântec de bucurie. Sărbătorescul cunoaște prea adesea nota facilă, în multe întâmplări, prea adesea în literatură. După cum noțiunea nu-și pierde o funcționalitate precisă și nobilă, în funcție de context și încărcătură intrinsecă.

— *Se poate vorbi (vă rog să folosiți nu sensibilitatea cititorului, ci seriozitatea eseistului, a comentatorului literar) despre o dimensiune creștină a poeziei românești? Sunt absolut sigur că filonul creștin din poezia românească nu s-a stins odată cu Goga, Blaga, Voiculescu.*

— Poate că filonul creștin este anterior creștinismului, inclusiv în poezia românilor. Să vă amintesc oare despre un colind în care Moș Crăciun și Sfântul Petru în Rai se întreabă care este mai vechi, amândoi aflându-se într-un moment sărbătoresc la modul major? Poate cu excepția poeziei de avangardă, acest filon poate fi identificat cu poezia tuturor poeților noștri interbelici, nu numai la tradiționaliști. Cu plăcere identific, în orice caz, versurile cu reverberații antice din poezia lui Blaga.

— *Ce credeți despre polemica Lucian Blaga – Dumitru Stăniloae?*

— Nu am o lectură recentă, dar îmi amintesc coordonatele generale ale acestei confruntări. Fatalmente eu trebuie să vă spun că n-ar mai avea azi șanse să fie purtată o asemenea polemică. De altfel, modul în care v-am răspuns și până aici explică o asemenea afirmație. În *Trilogia culturii* și *Spațiul mioritic*, în speță, văzute lucrurile din perspectiva mai largă a timpului, Blaga nu se face vinovat de nici o doctrină: multe teze de doctorat vor putea porni mereu de la fondul ortodox și construcția de boltă din Sfânta Sofia a filosofiei blagiene.

— *Vă cer să argumentați necesitatea Modelului.*

— Trăim într-o babilonie a individualului, a egoismului agresiv, a confuziei valorice. Spre a ieși din toate acestea nu cred că un Model

este soluția. Întâmplări istorice, nu prea îndepărtate, mă fac să fiu circumspect, într-un sens mai larg, de câte ori apare acest termen. Găsirea cât mai grabnică a unei normalități, cu o deschidere egală spre toate zările în câmpul valorilor, va fi soluția.

— *Chiar și înainte de evenimentele din decembrie 1989, revista Steaua, pe care o conduceți, a păstrat legătura (mai tacit, mai pe față) cu Biserica. Mă gândesc la textele semnate de slujitorii Bisericii sau la cronici, articole, comentarii, dedicate acelorași slujitori.*

— I-am avut la propriu printre colaboratori sau cu cărțile lor în atenția criticii noastre, neînvăluit, pe câțiva dintre intelectualii de marcă ai Bisericii: N. Steinhardt, Nestor Vornicescu, Valeriu Anania, Dumitru Stăniloae, Antonie Plămădeală, I.G. Coman, Calinic Argatu, Mircea Păcurariu. Poate nu e un exces că am fost foarte fericit când am reușit să scriu și eu un studiu amplu și să-l public în revista *Steaua*, la apariția *Noului Testament de la Bălgrad*, pentru apariția căruia a pus atâta suflet P.S. Emilian Birdaş. În general, toate aparițiile editoriale religioase semnificative la nivelul întregii culturi românești, ne-am străduit să le semnalăm, comentăm, în sectorul critic al revistei.

— *Vorbiți-mi despre inspirație și revelație. Textele Sfintelor Scripturi stau sub semnul inspirației și revelației.*

— Ele sunt într-un raport adesea greu de separat. Întotdeauna operează concomitent în cazul unei creații spirituale de excepție. Când reușești să revelezi ceva, s-a aflat în lucrare inspirația, după cum o revelație individuală autentică păstrează un fir incontestabil cu obârșiile revelației divine.

— *Credeți într-un dialog al Autorului cu Creatorul?*

— Categoric, da. Ca în psalmii arghezieni, ca în Sonetele lui Rilke, ca în fraza liturgică a lui Saint John Perse, zonele de sublim sunt de fiecare dată semne că Dumnezeu a vorbit cu glas omenesc.

— *Fără a fi idilici ori sămănătoriști, vă întreb dacă aveți nevoie aici, la Cluj, de reîntoarcerea la Bârgău, de puritatea originilor. Nu este exclus ca această casă cu icoane să fie anamneza „casei de dinainte", de la Bârgău.*

— Funciarmente m-am simțit întotdeauna total desprins de nostalgia satului, așa cum ne apare ea formulată expres de Goga în *Bătrânii*. Aspirația mea spre literatură a constituit, dintr-o clipă, când încă nu știam că iau o decizie, o îndepărtare de activitățile practice care definesc existența rustică. Cum, de altfel, nici în afacerile orașului nu am prea multe în comun cu cele ale tehnicii sau ale științelor pozitive. Dar, fără să exalți lumea satului, săvârșești de atâtea și atâtea ori o întoarcere sub cerul copilăriei. Iar șansa de-a fi pornit viața sub cerurile mirifice care stau deasupra satelor românești și în basmul naturii în care își scaldă satele casele, rămâne o sursă de poezie magică. Cât privește referința dumneavoastră la pasiunea mea pentru icoana pe sticlă, aici aș vorbi mai curând de o componentă plastică, mai accentuată decât una muzicală, a modului meu de a-mi apropia poezia. Altfel, spre locurile natale, spre Bârgău, în cazul meu, merg întotdeauna cu inima înfiorată. De la Bistrița înainte, spre Valea Bârgăului, eu am impresia că văd în forma munților o imensă carte deschisă.

— *O ultimă întrebare. De atelier. La ce lucrați?*

— La tot felul de lucrări, să le zicem texte, care sunt părți de cărți. Cel mai greu este să te decizi pentru punerea punctului final, cum bine cunoașteți blestemul apăsând peste casa scriitorului, de a crede că realizarea cea mai frumoasă din activitatea lui este cartea încă nescrisă, la care se gândește sau îl gândește.

Cluj-Napoca, octombrie 1993

Aurel Rău – impresiile unui documentarist

Laura Goia*

Creionarea unei biobibliografii destinată *celui mai important poet în viață al Transilvaniei*[1] a reprezentat o redimensionare a actului documentării. Precedată de *Ion Pop Reteganul* și *Veronica Micle* în cadrul colecției *Bibliografica* editată de Biblioteca Județeană „George Coșbuc" Bistrița-Năsăud, biobibliografia Aurel Rău s-a pliat pe activitatea literară și publicistică a autorului. A fost o onoare să mă adresez unui scriitor în viață, cu o experiență consistentă, redactor-șef aproape o jumătate de secol la revista *Steaua*, una dintre cele mai importante publicații literare la nivel național.

Demersurile inițiale se regăsesc în anul 2016 și au fost finalizate patru ani mai târziu, la aniversarea celor 90 de ani, ca o încununare a activității sale literare. În anul 2018, la centenarul Marii Uniri, s-a produs un binom arcuit peste timp, bibliografia Aurel Rău situându-se în tandem cu cea a lui Andrei Mureșanu (în curs de apariție), domnul Rău fiind cel care a consacrat un volum vrednicului său înaintaș – *Andrei Mureșanu în răsăririle magicului*, dar și unul dintre salvatorii Casei Memoriale „Andrei Mureșanu" din Bistrița la începutul anilor '80.

Pe măsura redactării materialului, am beneficiat de o serie de întâlniri de lucru cu scriitorul, în care am stabilit împreună structura biobibliografiei. Am cercetat îndeaproape biblioteca sa personală foarte prețioasă, cu apariții inedite, organizată în cel mai mic detaliu, autorul știind cu precizie locul fiecărei cărți la raft.

---

* Laura Goia, Bibliotecar Biblioteca Județeană „*George Coșbuc*" Bistrița-Năsăud; e-mail: *laura_bib@yahoo.it*;

[1] Gheorghe Grigurcu. *Poezia lui Aurel Rău*. În: *România literară*, 41, nr. 35, 2009, p. 12;

Colecția revistei *Steaua* se impunea cercetată cu rigurozitate, ordonată într-un loc preferențial în impresionanta sa bibliotecă. Un prețios sprijin documentar l-a constituit *Steaua 1949–1974. Indice bibliografic adnotat* coordonat de Emil Pintea în colaborare cu Doina Curticean.

Astfel, am avut ocazia să văd îndeaproape edițiile, îngrijite de domnia sa, repunerea în circulație a unor poeți, interziși în primii ani ai regimului comunist: Ion Pillat[2], Lucian Blaga[3] și Vasile Voiculescu[4]. Am parcurs, de asemenea, cărți în ediții princeps, reviste apărute cu mulți ani în urmă în țară și în străinătate. Ne-am oprit și asupra colecției de fotografii, cu totul aparte, în care sunt surprinse întâlnirile de la redacția *Steaua*, de la evenimente culturale și vizite efectuate în străinătate precum cele din Franța, Republica Democrată Germană, Cuba, Grecia sau Irak, dar și întâlniri cu figuri importante din viața literară, precum Tudor Arghezi, Titus Popovici, Francisc Păcurariu, Victor Felea, Marin Sorescu, Milan Kundera, Yasunari Kawabata, Nicolas Guillen, Serge Faucherau sau Lobo Antunes.

Biblioteca domnului Aurel Rău îți dă un sentiment de sacralitate spirituală, unde cărțile se simt confortabil, așezate, riguros, în rafturi aparte de mobilă stil, într-o adecvată rimă cu tablourile unor pictori, parțial surprinși în volumul *Penelul și dalta*.

M-am bucurat să-l însoțesc într-o vizită la casa părintească din localitatea natală Josenii Bârgăului, aflată pe malul râului Bistrița, unde am aflat o mulțime de lucruri privind anii copilăriei și școlile urmate, o parte cuprinse în cele două volume *Spațiu și timp*. De asemenea, am admirat interiorul rămas aproape neatins odată cu trecerea timpului, tablourile cu fotografii de familie, leagănul de lemn, lada de zestre, dar nu în ultimul rând grădina.

---

[2] Ion Pillat. *Poezii*. Antologie și prefață de Aurel Rău. București, Editura pentru Literatură, 1965, XLVII, 448 p;

[3] Lucian Blaga. *Versuri*. Ediție îngrijită de și prefață de Aurel Rău. București, Editura Tineretului, 1966, 256 p;

[4] Vasile Voiculesc. *Poezii*. 2 vol. Antologie și prefață de Aurel Rău. București, Editura pentru Literatură, 1968, XL, 276 p.; 352 p.

Rigurozitatea poetului în activitatea literară de zi cu zi m-a determinat să lucrez cât mai temeinic la bibliografie. Am descoperit în timp că meticulozitatea este o trăsătură comună cu domnia sa și, de altfel, necesară unui bibliograf. Astfel, lucrarea a însumat 2005 mențiuni bibliografice în care am dorit să aduc în prim plan opera dânsului, respectiv referințele critice și biografice. Mai mult, pentru a avea o perspectivă cât mai completă asupra operei sale, după fiecare volum de autor am desfășurat toate titlurile poeziilor, prozelor sau studiilor, de asemenea, am prezentat recenziile, respectiv cronicile literare aferente. În anumite situații, scrierile originale au fost însoțite de adnotări, o parte dintre acestea purtând amprenta autorului.

În acest sens am consultat o lucrare foarte extinsă care mi-a fost de mare ajutor: Bibliografia Națională Română. *Articole din publicații periodice. Cultură,* din perioada 1953–2018, elaborată de Biblioteca Națională, recomandată de mentorul meu, reputatul bibliograf Dimitrie Poptămaș, fost director al Bibliotecii Județene Mureș, dar și *Referințe critice* cu cele două serii: *Istorie și critică literară* pe anii 1966–2013 și *Estetică și teorie literară* pe anii 1966–1981, lucrare elaborată de Serviciul de Cercetare bibliografică și Documentare al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" Cluj-Napoca.

Un semn de prețuire al scriitorului Aurel Rău pentru bibliografie l-a reprezentat publicarea a două volume: *Penelul și dalta*, respectiv *Cartea prefețelor*, dânsul fiind primul beneficiar al informațiilor cuprinse în lucrare. Un alt proiect în desfășurare este o carte de interviuri care urmează să fie publicată. Iată cum munca de cercetare nu rămâne doar un simplu volum pe rafturile unei biblioteci, ci devine un util instrument de studiu mai ales la îndemâna scriitorilor.

Mișcarea de revoluție a ființei

Mircea Măluț [*]

Recenta antologie din opera poetică a lui Aurel Rău, *Lucruri și stele*, cea mai împlinită dintre cele alcătuite până acum – prima intitulată neutru *Versuri*, a doua la fel *Poezii*, apoi, cu o trimitere vectorială mai pronunțată, *Septentrion* – dă o imagine cuprinzătoare asupra acestei creații, nu numai pentru că sunt înserate și poezii din ultimele volume, precum *Piatra scrisă*, de pildă, ori inedite, ci și grație arhitecturii interioare, toate acestea într-un tom cu o ținută estetică aparte, așa cum este de altfel potrivit unui astfel de demers.

Lirica poetului și-a configurat, de la început, un spațiu specific în care notele definitorii sunt date de un registru al mirării infiorate față de toate opțiunile manifestatului și de căutarea cu obstinență a spunerii optime, în care notația abruptă și nu metafora elaborată dă tonul scenariului poetic. De remarcat, și facem aici o necesară paranteză, că lirica poetului ardelean se situa în prelungirea liricii interbelice, purtând un dialog fertil cu Blaga, Pillat, Arghezi, Maniu, Voiculescu și alții, alături de cea a colegilor de la revista *Steaua*, condusă cu abilitate și eleganță un jumătate de veac de Aurel Rău, cea mai estetizantă revistă a timpului, un timp care cultiva retorica fadă a convenționalismului poetic specific dogmatismului orânduirii proletare, Poeții de la *Steaua* și-au însușit un scenariu de fugă, optând pentru ceea ce s-a numit „poezia de notație”, cultivând pastelul, tematica istorică mai cuminte, evenimentul cotidian etc.. La Aurel Rău, care și-a proiectat o formulă poetică minimală – *Voi scrie versuri drepte si exacte* (*Sonet*), pe care a și respectat-o, situându-se mereu în perimetrul lirismului, luând repede o distanță

[*] Mircea Măluț, poet, scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *mirceamalut@yahoo.com*

apreciabilă de o falangă declamativ-ieftină, emoția este, de cele mai multe ori, intelectualizată, astfel că, în ciuda unui aparent descriptivism, avem de fapt o întreagă atmosferă interioară creionată în linii de forță de o percutantă sugestivitate. Poemul pare o schiță, în care sunt marcate articulațiile principale de susținere, aceasta fiind suficientă pentru prezența tensiunii lirice, grație unor conexiuni speciale, specifice unei arte ce ține de cea a unui bijutier. Această, altfel spus, fină broderie, care este marca unei naturi atente la detaliu, conduce ineluctabil spre esențializarea discursului poetic. Poetul *Ritualuri-lor* este un calofil, iar scrisul, dincolo de o datorie funciară, cum vom vedea mai jos, este perceput ca o artă în sine. Aproape orice poate să acceadă în sfera Poeziei, chiar și căderea unei cărți iubite din raft, semn al unei concepții platoniciene, potrivit căreia umbrele frumosului se află, în stare latentă, pretutindeni, fiind suficientă o vocație anume pentru a le ridica în tangența conceptului pur:

„*O carte-a căzut din raft*
Eram pe scară, n-o mai puteam opri
Reușisem doar s-o ating dar îmi scăpă iar
Cădea c-un fel de sadism
Fusese una din marile-mi iubiri
Ajunsă jos zăcea ruptă, un măcel
S-a hăcuit ca un samurai”
(Cartea cu semn de carte)

Ca toți poeții ardeleni, Aurel Rău cultivă o anumită sobrietate a rostirii, prezentă chiar și atunci când își face loc un sentiment ludic:

„*Noi nu-ntrebăm dacă-i place.*
Ajunge că orice sunet e și zvâcnire..
Izbim din vătrai și-i seară..
Iar larma, prin carnea cetății lui,
prin câlții acelor lui antene.
Cum ar plânge metamorfoze
ori ginți dispărute și fără scriere,
adulmecă luna plină;

ascultă-n pământ ca un arbore.
Noi nu-ntrebam dacă-i place.”
(În jurul ariciului)

Tonul grav, elegiac, este atotprezent și citim o exigență nemărturisită explicit a unui ochi atent la „*mișcarea de revoluție*” a ființei, a cărei funcție principală pare a fi cea a spunerii, a mărturisirii înfiorărilor, a mirărilor, a reveriilor. Un segment peisagistic este suficient pentru a declanșa emoția:

„*O pasăre neagră în vârful bradului*
Și zăpada albă, albă –
Cum se ține strâns pe crenguța care leagănă,
Poți să juri că nu va cădea.

Și bradul se ține la rându-i de piatra stearpă.
Rădăcinile-i, tot ca gheare.
Doar mai mari. Și-ncordate, elastice, tremurate,
Parcă roase de-o...îndoială

Iar pământul, pământul cu ziduri și drumuri ninse,
Cu lămpașele sale mii,
Cu vocile lui de cuarț, cu statuile lui în creștere
Și cu droaia de mări și râuri -
Atât de nesigur în apusul de soare
Și-n răsăritul de soare! Fără nici o rădăcină,
Frânghie sau orice punct de sprijin.
O stea-n cer și el.

Și bradul din dreptul ferestrei nu știe
Și pasărea-n leagănu-i rece nu știe –
De aceea nu-i strânge și-i lasă să doarmă
Brâul negru din jurul lor.”
(Brâu negru, țintat cu aur),

după cum motivul istoric este un bun vehicul liric, cum se vede în foarte frumoasa scrisoare închipuită de poet ca fiind scrisă de Petru Rareș către Toma Boldorffer la Bistrița:

„*Petru prin mila cerului, Moldovei*
Moșnean și domn cu bine-aici sosit,

Jupâne Toma, îi dă-n seamă slovei
Să te găsească teafăr și-nflorit.

La Poartă, toate-n legea lor, firește.
Și Împărat și vel vizir, ne țin
În cinste, doar că lucrul zăbovește.
Sub semne,-altfel, că-n deslușiri, deplin.

Omul acesta, Toader, cale bate
De apă, de pământ, de grâu, de stei,
Cum doamnei noastre-i merge în cetate,
Și cum copiii noștri-o duc și ei,

Vești să ne-ntoarne, de-unde, prin tărie,
Un ceas sub stele este-ntregu-Ardeal,
De sabie ce l-am făcut să știe;
Și vă mai rog să vă-ngrijiți de cal.

Scrisoarea-i pentru dumneata, cum este
Și pentru Sfat și jude. Câte-aflați
De-a rându-i spuneți, și spre noi, nu peste
Munți, ori alt țel, de sârg îl îndreptați,

Căci s-a legat prin aspre jurăminte,
În griji pe nimeni nu-l dorim oricât.
Vom plăti tot, știind a ține minte,
Vom fi ce-am fost, și chiar mai mult de-atât.

Dată-n Bizanț. spre unde vad, moșie
Turn în tării rămâne-ntregu-Ardeal.
Și vă mai rog, timpul mai mult a scrie
Nu ne-a lăsat, să vă-ngrijiți de cal.

Miercurea, ziua. În spre sfinții-n zare
Petru și Pavel. Bărci l-al mării sân.
Preț, lacrimi – două mari mărgăritare...
Și gândul de-al trăda iar pe păgân.”
(Petru Rareș către Toma Boldorffer în Bistrița),

ca și amintirea, sensibilă la acte, aparent, banale, cum ar fi trecerea prin oraș a unor căruțe țărănești (*Căruțe țărănești*), o scrisoare de acasă (*Îmi scriu de acasă)*, amintirea tatălui (*Tata se ducea în câmpia*

Ardealului), sau celebra, de acum, evocare a trecerii turmelor de oi prin oraș (*O turmă de oi trece prin oraș*):

„O turmă de oi trece prin oraș.
Tiling, talang – clopotele-n cale.
Printre-naltele ziduri, pe asprul pavaj, „Ce stranie vale!"
Par să își spună cu glasuri de trâmbiți truditii glotași.

Și turma se-nșiră subt ploaia de marte.
Ciobanu-n cojoc, cel ce merge în frunte, privește, pe gânduri, departe.
Intre el și oi, sub dăsăgi, un asin se-ndoaie.
Printre căldări și sumane doi miei tineri
Scot din desagi oacheșe boturi pe care apa șiroaie.

Și alți doi ciobani pășesc după turmă.
Pășesc impasibili, dar când
Vre un camion se ivește, auzi-i cum strigă la oi, bâtele ude săltând!
Trei câni bătrâni pe trotuare se-ațin șî-n urmă.

– Unde vă duceți, măi români?
– Până la Sibii ne ducem noi.
– Dar până acolo, calea e lungă, de săptămâni!
– Sântem învățați, de departe venim, tot prin vânturi și ploi.

Iar poetul aude în timpuri de jale
Cântul Mioriței sunând agale.
Și ploaia deasă pare un codru uriaș,
Turma se duce pe străzi, prin oraș...
Tiling, talang – clopotele-n cale.

Micropoemele,

„s-a rătăcit pe
tăblia
foii albe
înclin mereu, reflex, partea opusă,
când a ajuns ea la margine
și reîncepe maratonul
cu popasuri
îmi aruncă priviri
sălbatice
și scrie cel mai frumos poem

care ca orice
poem
s-a șters după ce l-ai scris”
(Furnica),

„*Văd cum sufletul se ia din icoană*
pe sine
cu mâna lui
Văd cum Ioan Botezătorul își duce capul
pe tavă
între rubine”
(Iconostas)

și haikuurile

„*Ești toată un ieri*
O fereastră cu dalii
sub un turn gotic

*

Dar «nu mă uita»
îți e deviza și astăzi
de lună plină

*

Căci merg spre seară
de-acum toate cele.
Și noi cu ele”
(Post-scriptum),

care uneori fac elegante inserții grafice:

„*17*
Si-
la-
be
În
cer
De
a-
ur
Și

într-un vers”
(Coloana Infinită,

*

„*cuibul de barză*
pe-un
stâlp
de
beton
Să-l
vezi
prin
cer
de
la
Nil”

sunt elocvente exemple de expresivitate atinsă cu o mare economie de mijloace, dând măsura unei arte poetice în care topografia fiecărui cuvânt este atent studiată, așa încât centrele de greutate semantică să fie concurențiale cu un maxim de tensiune lirică.

Scrisul în sine este privit ca un act de ființare și poetul are o atitudine cristic-mesianică: *Eu am venit pentru acest poem*, ca și cum scrisul ar fi o obligație dincolo de puterile lui, pe care trebuie, în ciuda tuturor vicisitudinilor, să o ducă, nu oricum, la bun sfârșit. Aidoma Lui Hristos care trebuie să dea mărturie despre Adevărul lui Dumnezeu, poetul trebuie să dea seamă pentru cuvântul poetic, pentru ce vrea să ființeze poetic, inducând ideea că nu el a ales cuvintele, cât mai degrabă ele l-au ales pe el întru mărturia a ceea ce doresc să fie acestea. Raportările la actul scrierii abundă la Aurel Rău, semn al unei preocupări aparte față de acest demers, ce-i fundamentează până la urmă existența. Între *a scrie* și *a fi*, poetul se pare că a pus semnul congruenței, astfel că unul nu poate ființa fără celălalt, după cum variabilele ce definesc efemeridele unuia dau ecuația mișcării celuilalt.

Cărturar fin, sensibil la inserția livrescă în limitele potențării actului liric, purtând dulcea povară a cuvântului (*cum atât de mult m-am*

temut/ pentru orice literă), cu o atitudine productiv-defensivă (*Sunt omul ce parează, înfruntă și se-așterne/ Sub trenul vremii*), Aurel Rău și-a croit, cu răbdarea și decența proprie eului conștient de valoarea sa, un drum ascensional estetic „*pe înaltele reliefuri*” ale lirismului românesc.

Vârste/vârste în orașul Bistrița

Aurel Rău[*]

Râul Bistrița a venit aici să-i dea orașului un nume, ca apoi să se verse în Șieu și, cu acesta, în Someș, în Mureș, în Dunăre și mai departe.

Soldații romani au venit aici, să construiască mai multe castre, după ce i-au împins în cer pe daci, ori s-au înfrățit cu ei, dar și să ducă spre munți un drum de lespezi, cum și un nume, de „*Drum al romanilor*”.

Valuri de slavi au venit aici, să-i ascundă pe pecenegi într-un nume de sat, Beșineu, după ce au numit cetatea Rodnei, cu minele ei „*de argint*”, pe care au ars-o hirsuți „*tartari*”.

Coloniștii „*sași*” au venit aici, într-un sistem de „*șapte cetăți*”, acum nouă sute de ani, prin „*1222*”, să zidească turnul cu ceas, „*cel mai înalt din Ardeal*”, și să știe berzele, când vin de la Nil, unde le sunt cuiburile.

Regii angevini au venit aici, prin scrisori și o stemă cu cap de struț purtând coroană cu crini francezi, și aprobări de un târg anual, unde oamenii se tocmesc și fac nunți.

Mai multe Ordine au venit aici, trimise de Papi, să construiască biserici și școli, frați nu doar întru Hristos, prevestiri de un veac de Lumini.

Ioan de Hunedoara a venit aici, tunar școlit în Florența, și voievod al Transilvaniei, prin faptul de-a fi zidit cetate pe dealul Burich, unde s-a găsit o monedă de 850 de ani – învingător de turci, ucis de ciumă în Balcani.

Matei Corvin a venit aici, prin scrisori restabilind drepturi, vânzând orașului zidurile de sus, pe 6000 de florini, să întărească zidurile de

[*] Aurel Rău, poet, prozator, traducător și eseist, membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj; e-mail: *rauaurel@yahoo.com*

jos, pe care să umble străji cu lămpașe, strigând „*Te văd, te văd!*”, azi amintiri.

Johannes Zommer a venit aici, umanist prusac, autor al „*Vieții lui Despot Vodă*”, o comoară pentru cronicari moldoveni, să fie rector de Gimnaziu și să scrie Elegii.

Petru Rareș a venit aici, care a „*cucerit Ardealul cu sabia*”, în drumurile-i spre Ciceu, cetate cu biserică ținând de Bizanț, unde el va merge să-și recapete un drept de la Soliman Magnificul, și de unde va trimite, Judelui, șef de breaslă, scrisori.

Grecul Stavrinos a fost închis aici, în Turnul Dogarilor, unde a cântat faptele de arme ale Viteazului Mihai, care a făcut, primul, unirea românilor, încoronându-se în Alba Iulia, ca Domn a trei țări.

Generalul Basta a venit aici, după ce s-a slujit de mercenari valoni în a tăia un fost aliat, vrând să ocupe orașul prin sete, punându-și cortul în satul Iad, și tăind apa condusă din „*Mica Bistriță*”, un bun și azi.

Gheorghe Șincai a învățat aici, la Gimnaziul Piariștilor, absolvind „*clasa de retorică*”, autor al „*Cronicii românilor*”, stâlp Blajului „*mică Romă*”, în Școala Ardeleană corifeu.

Generalul Bem a venit aici, luptător pașoptist, învingător de austrieci la Dej, după ce l-a slujit pe Napoleon, care l-a decorat ca pe un erou; urmând să moară, pașă, în Alep.

Doi împărați au venit aici, Francisc I și Iosif II, primul urcând și în turnul cu ceas, să privească acoperișuri roșii, ca un congres de scuturi, iar al doilea să viziteze Regimentul II de Graniță, înființat de Maria Tereza, să refacă drumul spre munți, și să salute „*nepoți*” „*sărmani*”.

Andrei Mureșanu s-a născut aici, „*semnelor vremii profet*”, să scrie imnul „*Un răsunet*”, unul din marii poeți români.

Un colonel Eminescu a venit aici, de unde nu va mai pleca, dar poate și fratele său Mihai, să strângă „*material*”, drumeț spre Blaj, pentru „*Geniu pustiu*”.

George Coșbuc a venit aici, înainte de-a scrie „*Nunta Zamfirei*”, să se vadă cu foști colegi de liceu, cum și c-un profesor Grigore Pletosu, „*primul său critic literar*”; când s-au făcut și fotografii.

Liviu Rebreanu a venit aici, să ia cadre pentru romanul „*Ion*” și pentru „*Pădurea spânzuraților*”, dar și să suspine, elev, pentru o actriță de vodevil, visător.

Jonathan Harker a venit aici, erou în romanul lui Bram Stoker, să-l întâlnească pe Vlad Țepeș, cândva drumeț prin împrejurimi, poate spre Iași, schimbat în vampir.

Regele Ferdinand a venit aici, însoțit de Regina Maria, după încoronarea în Alba Iulia, când a vorbit cu primarul locului, în germană, între românii la ei acasă, sub tricolor.

Carol al II-lea a venit aici, viitor rege, în exil, și de cultură, al României Mari, râvnind la tot ce era frumos, deci având și urmași țărani, s-a spus prin folclor, leiți el.

Lucian Blaga a venit aici, să-și vadă sora, și să-și ia casă pe Dealul Târgului, unde să scrie filosofie, dar și să spună, privind spre munți: „*adevăratul meu spațiu mioritic!*”.

Autorul acestor rânduri a venit aici, să învețe despre cele de mai sus, și să le încresteze pe un răboj, cum s-ar scăpăra dintr-o piatră cu un amnar.

„*Istoria românilor prin călători*”, titlu de carte de Nicolae Iorga, călător și el pe aici, prin începutul de veac XX, și care a scris și despre unele din aceste date, dar mai exact.

Imagini

Ion Pop, Aurel Rău, Mircea Gelu Buta, Adrian Popescu,
Ion Cristofor, Radu Crețu (Bistrița, 19 oct. 2023)

Ioan Turc (Primar), Aurel Rău, Ion Pop, Ioan Zăgrean (Subprefect),
Gavril Țărmure, Mircea Gelu Buta, Olimpiu Nușfelean
(Bistrița, 19 oct. 2023)

Adrian Popescu, Marcel Seserman, Veronica Bălan (Director),
Cristian Nicula (Inspector General), Gabriela Lucuța,
Aurel Rău, Ion Pop, Pavel Știrbu, Mircea Gelu Buta
(Josenii Bârgăului, 20 oct. 2023)

Primirea lui Aurel Rău la Josenii Bârgăului
(Josenii Bârgăului, 20 oct. 2023)

Șezătoare la Bârgău
(Josenii Bârgăului, 20 oct. 2023)

Veronica Bălan (Director), Aurel Rău
(Josenii Bârgăului, 20 oct. 2023)

Aurel Rău – Răspuns la Laudatio
(Josenii Bârgăului, 20 oct. 2023)

Aurel Rău împreună cu profesorii Școlii Gimnaziale
(Josenii Bârgăului, 20 oct. 2023)

Școala Gimnazială „Aurel Rău”, com. Josenii Bârgăului

Lansare volum Laura Goia „*Aurel Rău. Biobibliografie*”
Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud
(Bistrița, 17 nov. 2023)

CUPRINS

ISBN: 978-606-37-2056-7
ISSN: 2558-8958
ISSN-L: 2558-8958